

Vihdin kunta
Varhaiskasvatussuunnitelma
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet
2018
Luonnos!

V/HT\

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	3
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	14
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	14
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	18
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	21
2.4 Arvoperusta	22
2.5 Oppimiskäsitys.....	25
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	26
2.7 Laaja-alainen osaaminen	27
Ajattelu ja oppiminen	28
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	29
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	30
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	31
Osallistuminen ja vaikuttaminen	32
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	33
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	34
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	34
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	35
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	36
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	37
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	37
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	40
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	42
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	42
Monialainen yhteistyö	43
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	45
4.2 Pedagoginen dokumentointi	49
4.3 Monipuoliset työtavat	51
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	51
4.5 Oppimisen alueet	53

Kielten rikas maailma	54
Minä ja meidän yhteisömme	61
Tutkin ja toimin ympäristössäni	64
Kasvan, liikun ja kehityn	67
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	70
Kaksikielinen varhaiskasvatus	72
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	74
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	75
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	77
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	80
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	83
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	85
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	86
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	86

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisiä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

⁴ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosi- aali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta var- ten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallis- tua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen ar- viointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

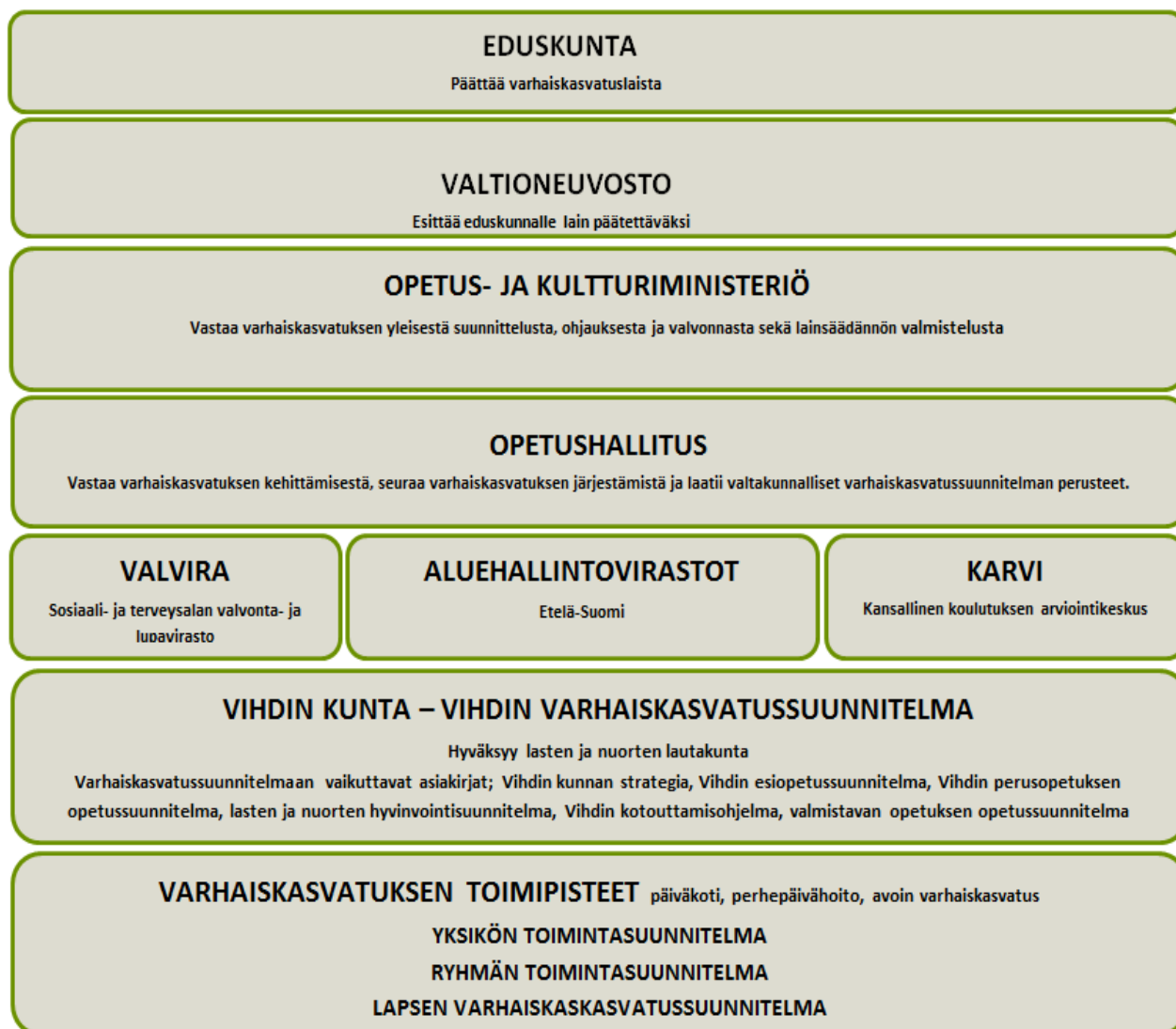
⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

Kuvio. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä

Vihtin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma rakentuu Opetushallituksen laatimiin valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2018. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Hyväksymisen jälkeen suunnitelma käännetään ruotsin kielelle. Lasten ja nuorten lautakunta hyväksyy 1.8.2019 käyttöön otettavan Vihtin varhaiskasvatussuunnitelman. Paikallisesti päätettävät asiat on kirjattu perusteisiin kursivoidusti. Sähköisessä versiossa paikallinen teksti näkyy vihreällä värillä. Varhaiskasvatussuunnitelma on luettavissa Vihtin kunnan internetsivuilla ja Vihtori intrassa.

Vihtin varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma ovat kokonaisuus, jotka yhdessä perusopetuksen opetussuunnitelman kanssa muodostavat lapselle ehjän kasvamisen, kehittymisen ja

oppimisen polun varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Suunnitelmaa laadittaessa on huomioitu Vihdin kunnan strategia, esiopetussuunnitelma, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, kotouttamisohjelma sekä valmistavan opetuksen opetussuunnitelma.

Vihdin kunnassa on käytössä yksi varhaiskasvatussuunnitelma, jota noudatetaan kunnallisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. Kunnalliset ja yksityiset varhaiskasvatusyksiköt täydentävät Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaa toimintasuunnitelmalla. Vihdissä perhepäivähoito on yksi toimintayksikkö. Yksikön toimintasuunnitelmassa määritellään tarkemmin yksikön varhaiskasvatuksen lähtökohdat ja toteutuminen arjessa. Lisäksi toimintasuunnitelmasta tulevat esille tulokortin pedagogisten tavoitteiden toteutuminen, kunkin yksikön erityispiirteet ja painotukset. Kasvatushenkilöstö ja huoltajat laativat yhdessä jokaiselle lapselle oman varhaiskasvatussuunnitelman. Nämä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat yhdessä yksikön toimintasuunnitelman kanssa toimivat pohjana ryhmien toimintasuunnitelmille.

Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman on laatinut työryhmä, jonka työskentelyä ohjasivat palvelupäällikkö ja päiväkodin johtaja. Työryhmään kuului 12 kasvattajaa kunnallisista päiväkodeista. Työryhmä kokoontui toimintakauden 2016 - 2017 aikana säännöllisesti. Työryhmän jäsenten tehtävänä oli tuoda oma asiantuntijuutensa varhaiskasvatussuunnitelman työstämiseen. Kunnallisten päiväkotien johtajat käsittelivät ja linjasivat perusteisiin liittyviä aihekokonaisuuksia varhaiskasvatuspalaverissa varhaiskasvatuspäällikön johdolla. Heidän tehtävänä oli keskustella esille tulleista teemoista myös omissa yksiköissään. Varhaiskasvatussuunnitelmaluonnoksesta annettiin lausuntomahdollisuus huoltajille, esiopetuksen, perusopetuksen, yksityisten palveluntuottajien sekä sosiaali- ja terveystoimen edustajille. Lausuntojen kautta yhteistyökumppaneilla oli mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman sisältöön.

Uusi 1.9.2018 voimaan tullut varhaiskasvatuslaki edellytti muutoksia varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Näiden muutosten pohjalta Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman päivityksen laativat palvelupäällikkö ja päiväkodin johtaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen johtoryhmän kanssa.

Vihdin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään lapsilta, huoltajilta, henkilöstöltä ja yhteistyökumppaneilta saadun palautteen perusteella.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen var-

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

haiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi,

¹⁵ Varhaiskasvatustilaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatustilaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatustilaki 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatustilaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatustilaki 23 §

¹⁹ Varhaiskasvatustilaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma koostuu seuraavista asiakirjoista

- *lapsemme / kerholaisemme lomake*

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelma lomake / kerhokeskustelu lomake
- lääkehoitosuunnitelma (tarvittaessa)
- tehostettuun tai erityiseen tukeen liittyvät pedagogiset asiakirjat (tarvittaessa)

Lapsemme ja kerholaisemme lomakkeessa huoltajat kuvaavat lastaan ja lapselle tärkeitä asioita. Hoitosuhteen alussa lomake toimii huoltajan ja kasvatushenkilöstön vuoropuhelun tukena. Huoltajat voivat halutessaan täydentää lomaketta valokuvilla, jotka kuvaavat lapsen osaamista, vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma lomake sisältää pedagogisen ja monialaisen osan. Pedagogisessa osassa kuvataan lasta, hänen vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan ja siinä painottuvat huoltajien ja kasvattajan yhdessä sopimat toimenpiteet lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Monialaista osaa käytetään, mikäli keskusteluun osallistuu huoltajan ja kasvattajan lisäksi muita asiantuntijoita. Kun lapsi tarvitsee tehostettua tukea oppimisessa ja kehityksessä, täydennetään varhaiskasvatussuunnitelmaa erillisellä oppimissuunnitelmalla. Säännöllistä lääkitystä tarvitsevalle lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lääkehoitosuunnitelmasta se tieto, mikä vaikuttaa lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen.

Varhaiskasvatuskerhoissa käydään kerhokeskustelu yhdessä huoltajan kanssa. Keskustelusta kirjataan kerhokeskustelu lomake, jossa kuvataan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Kasvattajan tehtävänä on havainnoida ja dokumentoida lapsen kehitystä tietoisesti ja systemaattisesti. Pienryhmissä toimiessaan kasvattaja pystyy selvittämään lapsen ajatuksia, toiveita sekä haastatella lapsia ja näin osallistaa lasta oman varhaiskasvatuksensa suunnitteluun. Lapsi voi tulla osalliseksi oman varhaiskasvatuksensa suunnitteluun myös pedagogisen dokumentoinnin kautta. Havainnointi- ja dokumentointityötä tekevät kaikki kasvattajat. He keskustelevat säännöllisesti lapsiin liittyvistä havainnoistaan ja muodostavat yhteisen näkemyksen lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Kasvattajien yhteinen ymmärrys ja tietämys lapsesta välitetään huoltajille varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Keskustelun alussa kasvattaja ja huoltaja yhdessä arvioivat edellisessä keskustelussa sovittujen lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien toimenpiteiden toteutumista.

Lapsen osallisuutta voidaan yksiköissä dokumentoida esimerkiksi seuraavin keinoin;

1-3-vuotiaat lapset

Kasvattaja havainnoi lapsen arkea varhaiskasvatuksessa, ja ottaa valokuvia tai videoklippejä tilanteista, jotka ilmentävät lapsen mielenkiinnonkohdetta, tuen tarvetta tai oppimista. Havaintojen, kuvien ja videoiden kautta kasvattaja voi konkreettisesti tuoda lapsen näkökulmaa esille varhaiskasvatuskeskustelussa.

3-5-vuotiaat lapset

Ennen huoltajan kanssa käytävää varhaiskasvatuskeskustelua kasvattaja keskustelee lapsen kanssa päiväkodin arjesta ja lasta kiinnostavista asioista. Keskustelun apuna käytetään päiväjärjestyskuvia sekä toleranssiympyrää.

Kysymykset, joissa lapsi käyttää vastauksiensa apuna hymiökuvia:

- 1) Onko sinulla kivaa päiväkodissa/perhepäivähoidossa?
- 2) Onko sinulla ystäviä päiväkodissa/perhepäivähoidossa?

Kasvattaja voi kysellä tarkemmin kenen kanssa leikit tai kenen kanssa et halua leikkiä. Tämä mahdollistaa kasvattajaa tekemään sosiogrammin ryhmästä.

Kysymykset, joissa lapsi käyttää apunaan hymiökuvia sekä päivärytmikuvia:

- 1) Mitkä ovat sinusta kivoja asioita päiväkodissa/perhepäivähoidossa?
- 2) Mitkä ovat sinusta tylsiä / vaikeita asioita päiväkodissa/perhepäivähoidossassa?

Kysymykset, joissa lapsi käyttää apunaan toimintakuvia sekä toleranssiympyrää. Lapsi valitsee leikki ja toiminta kuvista mieluisia sekä epämieluisia asioita toleranssiympyrään:

- 1) Mistä leikeistä sinä pidät?

Lapsen kanssa käytävän keskustelun lopuksi kasvattaja kuvaa lapsen kuvin tuottamat arvioinnit. Näiden kuvien avulla kasvattaja tuo varhaiskasvatuskeskustelussa huoltajalle esille lapsen ajatuksia hänen arjestaan päiväkodissa/perhepäivähoidossa.

Päiväkotiryhmässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun voi huoltajan kanssa käydä myös ryhmän varhaiskasvatuksen lastenhoitaja, joka tekee silloin keskusteluun liittyvät kirjauksetkin. Perhepäivähoidossa keskustelut käy ja kirjaa perhepäivähoitaja. Lapsen asiakirjoihin kirjoitetaan sellaista tietoa, mikä on lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta välttämätöntä. Perhettä koskevia tietoja ei kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut on käytävä syksyisin lokakuun loppuun mennessä ja keväällä maaliskuun loppuun mennessä. Uuden lapsen keskustelu käydään yhden - kahden kuukauden kuluessa hoidon aloituksesta. Varhaiskasvatussuunnitelma tulee olla kirjattuna kahden viikon kuluessa keskustelusta. Tästä aikataulusta poikkeaminen edellyttää perusteltua syytä ja neuvottelua yksikön esimiehen kanssa.

Varhaiskasvatuksen opettajan on oltava tietoinen jokaisen ryhmänsä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa esiin nousevat lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan ja kirjataan lomakkeeseen ryhmän toimintasuunnitelma – kooste lasten vasuista, johon pedagogisen toiminnan suunnittelu pohjautuu.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Hän havainnoi ja dokumentoi lasten toimintaa sekä tuo havaintonsa esille lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa huoltajille. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntemus perhepäivähoitajan esimieheltä tai varahoitoryhmän varhaiskasvatuksen opettajalta. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta perhepäivähoitaja laatii ryhmän toimintasuunnitelman.

Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään, uuteen hoitopaikkaan tai esiopetukseen edellisen lapsiryhmän kasvattaja kutsuu tarvittaessa koolle siirtopalaverin, johon osallistuu aina tulevan ryhmän kasvattaja ja huoltaja niin halutessaan. Tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen tai yksiköstä toiseen palaveri järjestetään aina. Tässä palaverissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään huoltajan suostumuksella tulevan ryhmän kasvattajille. Huoltajan suostumus asiakirjan siirtämiseksi tarvitaan, koska lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Lapsen varhaiskasvatussuunni-

telman siirtämisen tavoitteena on helpottaa lapsen hoidon aloitusta uudessa hoitopaikassa. Mikäli muutoksen yhteydessä varhaiskasvatuksen järjestäjä vaihtuu eri kuntaan, kunnallista yksityiseksi tai yksityisestä kunnalliseksi siirretään asiakirjasta huoltajan suostumuksella kopio. Alkuperäinen asiakirja arkistoidaan kunnassa tai yksityisellä palveluntuottajalla ja siihen merkitään kopio annetuksi. Kopioon kirjataan aina, että se on kopio alkuperäisestä asiakirjasta.

Jos huoltaja ei anna suostumusta varhaiskasvatussuunnitelman tai sen kopion siirtämiselle voidaan varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, tuottamiseksi ja tuen arvioimiseksi tarvittava välttämätön tieto siirtää ilman huoltajan suostumusta. Tällaista välttämätöntä tietoa on mm lapsen pedagogisiin tukitoimiin ja turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvä tieto. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mitä tietoa on luovutettu ja kenelle. Tämän jälkeen asiakirja siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan arkistoon.

Kasvattajan tehtävänä on aina pohtia, mikä on varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, tuottamiseksi ja tuen arvioimiseksi tarvittava välttämätön tieto joka siirretään uuteen ryhmään tai yksikköön. Samoin hänen tulee aina tiedottaa huoltajia tiedon siirron käytänteistä. Tavoitteena on, että lapsen asiakirjat saavat siirtyä lapsen mukana aina esiopetukseen asti ja tästä on sovittu huoltajien kanssa. Tarvittaessa kasvattaja pohtii tiedon siirron käytänteitä yhdessä esimiehen kanssa.

Lisämateriaalia lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta [linkistä](https://www.youtube.com/watch?v=pDLQZZIsids&feature=youtu.be)
<https://www.youtube.com/watch?v=pDLQZZIsids&feature=youtu.be>

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasva-

²⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

²⁷ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁰ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

tussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵, tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴¹. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia⁴², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁴ ja terveydenhuoltolakia⁴⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁵.

V/HT\

Vihtiläisen lapsen etu tulee huomioida sekä järjestäjä- että yksikötasolla päätöksiä tehtäessä. Huoltajien hakiessa lastaan varhaiskasvatuspalvelujen piiriin tulee palveluohjauksen lähteenä lapsen edun näkökulmasta. Pohdittavaksi tulee aina lapsen ja perheen tarpeet suhteessa palveluntarjontaan. Mikä on olemassa olevista vaihtoehtoista juuri tälle lapselle ja perheelle paras lapsen edun mukainen vaihtoehto? Riittävätkö lähipäiväkodin palvelut? Tarvitaanko tehostettua tai erityistä tukea? Olisiko perhepäivähoito parempi vaihtoehto kuin päiväkotia? Tarvitaanko vuorohoitoa? Entä miten kehittyvät kaverisuhteet? Näitä asioita pohdittaessa täytyy löytää lapsen näkökulmasta paras mahdollinen vaihtoehto.

Vihtiläisessä varhaiskasvatuksessa pyritään tasalaatuisuuteen. Kaikki yksiköt työskentelevät saman varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Yksikön toimintasuunnitelmassa kuvataan tarkemmin yksiköiden ominaispiirteet. Yksikön henkilöstö ja vallitseva toimintakulttuuri luovat jokaiseen yksikköön oman leimansa. Tämä erilaisuus nähdään rikkautena. Tavoitteena on, että yksiköiden henkilöstö on koulutettua ja osaaminen jakautuu eri yksiköihin mahdollisimman tasaisesti. Koulutetun henkilöstön tehtävänä on suunnitella ja ohjata toimintaa, joka lähtee lapsen tarpeista ja huomioi lapsen edun. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti järjestäjä-, yksikkö ja yksilötasolla. Myös lapset ja huoltajat otetaan mukaan arviointiin.

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁶. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalain määrätellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuu ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittukseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁰.

Varhaiskasvatustalain korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomaisen hoitopaikka⁶². Perhepäivähoitoa voi-

⁵⁶ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁵⁷ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁵⁸ Varhaiskasvatustalain 4 ja 16 §

⁵⁹ Varhaiskasvatustalain 34–36 §

⁶⁰ Varhaiskasvatustalain 25 §

⁶¹ Varhaiskasvatustalain 2, 25 ja 35 §

⁶² Varhaiskasvatustalain 1 §

daan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- puisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatus- toiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁶

V/HT\

Vihdissä varhaiskasvatusta järjestetään sekä kunnallisena että kunnan valvomana yksityisenä varhaiskasvatuksena. Kunnallisen varhaiskasvatuksen muodot ovat päiväkoti- ja perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatus. Kunnallisen päivähoidon vaihtoehtona perheet voivat valita joko kotihoidon tuen, yksityisen hoidon tuen ja kuntalisän tai palvelusetelin.

Yksityisen hoidon tuella perhe voi palkata hoitajan kotiin tai valita yksityisen perhepäivähoidon. Palvelusetelillä perhe voi valita hoitomuodoksi yksityisen päiväkotihoidon. Yksityisen hoidon tukea ja kuntalisää haetaan Kelasta. Vihdissä kunnallista päivähoitopaikkaa ja palveluseteliä haetaan sähköisesti. Palvelupäällikkö vastaa asiakkaiden palveluohjauksesta, päivähoito- ja palveluseteli- päätöksen tekemisestä sekä tekee yhteistyötä kunnallisten ja yksityisten päiväkodin johtajien sekä yksityisten perhepäivähoitajien kanssa varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseksi.

Jokaisella Vihtiläisellä lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen 20 tuntia viikossa. Lapsella on oikeus 20 tuntia viikossa laajempaan varhaiskasvatukseen, jos lapsen huoltajat työskentelevät kokoaikai-

⁶³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

sesti tai opiskelevat, toimivat yrittäjänä tai ovat omassa työssään päätoimisesti. Lapsella on lisäksi oikeus 20 tuntia viikossa laajempaan varhaiskasvatukseen siinä laajuudessa kuin se on tarpeellista huoltajan osa-aikaisen tai väliaikaisen työssäkäynnin, työllistymistä edistävään palveluun osallistumisen, kuntoutuksen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Lapselle on kuitenkin järjestettävä varhaiskasvatusta kokopäiväisesti jos se on tarpeen lapsen kehityksen, tuen tarpeen tai perheen olosuhteiden takia tai se on muutoin lapsen edun mukaista. Vihdissä päätöksen laajemmasta varhaiskasvatusoikeudesta tekee kunnallisessa päivähoidossa palvelupäällikkö tai päiväkodin johtaja ja yksityisessä päivähoidossa palvelupäällikkö. Lapset, joiden subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta on rajattu, ovat pääsääntöisesti sijoitettu päiväkotihoidon. Huoltajan toiveen mukaisesti näiden lasten varhaiskasvatus voidaan järjestää joko osapäiväisenä tai osaviikkoisena. On kuitenkin syytä huomioida, että osapäiväisessä varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen tavoitteet pystytään paremmin saavuttamaan. Yksikön esimies ja palvelupäällikkö keskustelevat tästä huoltajien kanssa palveluohjauksen yhteydessä. Siirtyminen 20 tuntia viikossa tapahtuvasta hoidosta kokopäivähoitoon tapahtuu joustavasti perheiden tarpeita kuunnellen. Erillistä asiantuntijalausuntoa laajemmasta tarpeesta ei Vihdissä vaadita.

Päiväkotihoido

Päiväkodeissa tarjotaan varhaiskasvatusta ja esiopetusta alle kouluikäisille lapsille perheiden tarpeiden mukaan. Päiväkotien lapsiryhmät muodostetaan siten, että alle 3-vuotiaita voi olla yhtä koulutettua kasvatushenkilöä kohden enintään neljä ja 3-6-vuotiaita enintään seitsemän lasta silloin, kun lasten hoitoaika ylittää viisi tuntia päivässä (kokopäivähoito). Mikäli lapsen hoitoaika on enintään viisi tuntia päivässä (osapäivähoito) voi 3-6-vuotiaita lapsia olla 13 lasta yhtä kasvatushenkilöä kohden.

Vuorohoido

Pajuniityn päiväkodissa tarjotaan ympärivuorokautista varhaiskasvatusta vanhempien työssäkäynnin mahdollistamiseksi. Vuorohoidon tavoitteena on mahdollistaa lapselle mahdollisimman hyvää ja turvattu elämä huoltajien vuorotyön aiheuttamasta epäsäännöllisestä arkirytmistä huolimatta. Vuorohoido edellyttää huoltajien ja henkilöstön aktiivista viestintää lapsen ja perheen asioissa. Jokaisen vuorohoidon asiakasperheen kanssa laaditaan vuorohoitotosopimus, jossa kuvataan huoltajien työaikoihin perustuva lapsen hoitorytmi.

Perhepäivähoito

Vihdissä kunnallinen perhepäivähoito on hoitajan kotona tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perhepäivähoitajalla voi olla hoidossa neljä alle kouluikäistä lasta hoitajan omat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien, sekä mahdollisesti osapäiväisesti esikoululainen tai koululainen. Pienessä hoitoryhmässä lapsi saa kodinomaisessa ympäristössä turvallista ja yksilöllistä varhaiskasvatusta. Lasten varahoito toteutetaan päiväkotiryhmissä. Vihdissä perhepäivähoitajat on hallinnollisesti sijoitettu päiväkodinjohtajien alaisuuteen. Tämä muodostaa luonnollisen väylän perhepäivähoidon ja päiväkotihoidon yhteistyölle.

Avoimet varhaiskasvatuspalvelut

Avoimen varhaiskasvatuksen palvelut soveltuvat erityisesti kotona lapsiaan hoitaville perheille kotoikäisen varhaiskasvatuksen vaihtoehtona. Avoimeen varhaiskasvatukseen sisältyvät avoin päiväkotitoiminta, varhaiskasvatuskerhot ja eri elämäntilanteissa olevien perheiden omat vertaistukiryhmät. Avoimien varhaiskasvatuspalveluiden tavoitteena on huoltajien tukeminen kasvatustehtävissä sekä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen yhteistyössä huoltajien kanssa. Kerhotoiminnassa toteutuvat varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet. Avoimen toiminnassa pääpainopiste on toimia yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa tukien heidän välistä vuorovaikutusta sekä tukea huoltajaa kasvatustyössä. Avoin päiväkotitoiminta tiedottaa toiminnastaan kunnan nettisivuilla sekä facebookissa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää var-

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

haiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia sää-döksiä.⁶⁸

V/HT\

Varhaiskasvatuksen aloitus on lapselle ja perheelle suuri elämänmuutos ja sen hyvään alkuun on tärkeä varata riittävästi aikaa. Lapsen hoidon aloitus on myös aloitus kasvattajien ja huoltajien väliselle kasvatusyhteistyölle. Hoitosuhteen alkaessa kasvattaja ottaa yhteyttä perheeseen ja sopii huoltajien kanssa ensimmäisen tapaamisen, jonka tavoitteena on tutustua lapseen ja kuulla huoltajien odotuksia varhaiskasvatuksesta. Tämä tapaaminen voidaan toteuttaa joko lapsen kotona tai hoitopaikassa perheen valinnan mukaan. Pääsääntöisesti tapaaminen toteutuu lapsen kotona, jolloin lapsi saa tutustua kasvattajaan lapselle turvallisessa ympäristössä.

Tutustumiskäytänteet sovitaan yhdessä huoltajan kanssa lapsen tarpeita vastaaviksi. Yhteistyötä tehdessä kasvattajan työotteessa näkyy kuulemisen, kunnioittamisen ja vuoropuhelun periaatteet. Luottamus perheen ja hoitopaikan välille syntyy perhettä kunnioittavassa kohtaamisessa.

Huoltajalle lähetetyn varhaiskasvatuspäätöksen mukana huoltajat saavat lapsemme -lomakkeen, johon he kirjaavat lapsestaan hoidon aloituksen kannalta tärkeitä asioita. Lomake palautetaan kasvattajalle tutustumiskäynnin yhteydessä. Tutustumiskäyntien määrä sovitaan lapsikohtaisesti. Osa lapsista tarvitsee pidemmän tutustumisjakson, osa sopeutuu nopeasti uuteen ympäristöön.

Varhaiskasvatuksen aloitus on jokaiselle perheelle yksilöllinen kokemus. Tutustumisjakson aikana on tärkeää käydä keskustelua huoltajien kanssa siitä, että on luonnollista että lapsi reagoi jollakin tavoin hoidon aloittamiseen. Lapsi tarvitsee aikaa sopeutumiselle. Vaikeiden tunteiden ilmaisulle on muistettava antaa tilaa.

Lapsen siirtyessä päivähoitomuodosta tai päiväkotiryhmästä toiseen kasvattaja huolehtii, että seuraava taho saa varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, tuottamiseksi ja tuen arvioimiseksi tarvittavan välttämättömän tiedon. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman siirtämistä ryhmien tai yksiköiden välillä kuvataan luvussa 1.3. Lapsen kasvun ja oppimisen polun muutoksissa ja siirtymävaiheissa lapsen sopeutumista helpottavat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhtenäiset toimintatavat ja -sisällöt sekä pedagoginen jatkumo.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ot-

⁶⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatustilaki 40–42 §

taminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁹, varhaiskasvatuslain⁷⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷²

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo

⁶⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁷² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Vihdin varhaiskasvatuksen arvoperustassa on huomioitu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvot. Näiden lisäksi Vihdissä varhaiskasvatustoiminnan perustana ovat seuraavat arvot:

Ainutkertaisuus

Ainutkertaisuus on lapsuuden itseisarvo.

Lapsuus on levollisuuden ja seesteisyyden aikaa, jolloin aikuisen on suojeltava lasta liian voimakkailta varhaisilta kokemuksilta.

Lapselle on turvattava kasvun rauha.

On tärkeää huomioida lapsi tässä ja nyt.

Lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen ja hyväksyminen ovat tärkeitä asioita yhteisöllisyyteen kasvatettaessa.

Kasvatusoptimismi

Työntekijä sitoutuu ja uskoo omaan työhönsä ja sen vaikuttavuuteen.

Hän arvostaa tekemäänsä työtä ja tiedostaa myös muiden työn tärkeyden.

Työntekijä uskoo lapsen kasvuun ja oppimiseen. Myönteinen ja turvallinen kasvatusilmapiiri luo oppimisen iloa.

Kunnioitus

Vanhempia arvostetaan oman lapsensa asiantuntijoina kasvatusyhteistyön periaatteita noudattaen.

Tärkeänä pidetään kuulemiseen, kunnioitukseen ja luottamukseen perustuvaa vuoropuhelua.

Kunnioitus on läsnä kaikissa vuorovaikutustilanteissa niin lasten kuin aikuisten välillä.

Vuorovaikutustilanteissa tärkeää on arvostava asenne ja toisen hyväksyminen ehdoitta.

Näin tuotetaan sekä yksilöllistä että yhteisöllistä hyvinvointia varhaiskasvatusyhteisössä.

Yhteisöllisyys

Lasta tuetaan ryhmään liittymisessä ja häntä kannustetaan yhteisöllisyyteen.

Lapsella on toiminnan lisäksi mahdollisuus osallistua sen suunnitteluun ja arviointiin eli kokea olevansa osallisena arjessa.

Lapset ja perheet kohdataan yhdenvertaisina. Yhteisöllisyys on toimivan työyhteisön perusedellytys. Jokaista työntekijää tuetaan liittymään työyhteisön jäseneksi.

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Esimiehen tehtävänä on yhteisen ymmärryksen luominen perustehtävästä ja sitä määrittävistä arvoista. Esimies johtaa arvokeskustelua, joka on arvojen kirkastamista ja arvojen toteuttamista käytännön kasvatustyössä. Esimiehen tehtävänä on luoda rakenteet ja taata riittävät resurssit niiden rakenteiden ylläpitämiseksi, joita arvojen toteutuminen vaatii, jotta varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet ja päämäärät saavutetaan. Arvokeskustelu on jatkuva prosessi, jota esimies hyödyntää sekä pedagogiikan että henkilöstön johtamisessa.

Kasvattajan tehtävänä on sisäistää varhaiskasvatuksen arvot ja sitoutua niihin sekä pohtia miten ne vaikuttavat hänen työskentelytapaansa. Tiimissä arvioidaan miten arvot näkyvät ja toteutuvat päivittäisessä työssä lasten, huoltajien ja työkavereiden kohdalla.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvasa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Esimiehen tehtävänä on oppimiskäsityksen esillä pitäminen pedagogisissa keskusteluissa ja yksikön yhteisen ymmärryksen luominen sen sisällöstä. Hän havainnoi työntekijöitään, että hänelle muodostuu kuva henkilöstön osaamisesta ja koulutuksen tarpeesta. Esimies suunnittelee omaa pedagogista johtamistaan näiden havaintojen pohjalta pedagogisen johtamisen suunnitelmaan.

Tiimi rakentaa oppimisympäristön, joka tukee lapsen oppimista. Selkeä päivärytmi ja toistot luovat lapsille turvallisuuden tunteen, joka on oppimisen edellytys. Lapsen koko päivä pohditaan pedagogisesta näkökulmasta. Tiimin toimintaa havainnoidaan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Kasvattajan tehtävänä on ymmärtää vuorovaikutuksen merkitys lapsen oppimisessa. Hän auttaa lasta liittymään ryhmän jäseneksi ja käyttää pienryhmätoimintaa menetelmänä vuorovaikutussuhteiden ja turvallisuuden tunteen kannattelussa. Hän suunnittelee toimintaa niin, että lapsi on aktiivinen toimija. Kasvattaja ohjaa toimintaa itse osallistumalla toimintaan. Pienryhmässä lapsella on mahdollisuus olla oppijana tai mallin antajana. Kasvattaja sanoittaa lapsen oppimista ja tekee sitä näkyväksi esimerkiksi dokumentoimalla oppimista. Positiivinen palaute, kehu ja yhdessä iloittaminen auttavat lasta ymmärtämään omaa oppimistaan.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet

ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

V/HT\

*Vihdissä lapsi nähdään subjektina, aktiivisena tekijänä, jonka mielipiteet ja ajatukset ovat merkityksellisiä. Lapsi on osallinen oman lapsiryhmänsä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa omien mielenkiinnonkohteidensa kautta. **Kasvattajan tehtävänä** on luoda ryhmään turvallinen ja kannustava ilmapiiri, jossa lapsi rohkenee tuoda esille omia ajatuksiaan, ihmetellä ja kyseenalaistaa. Kasvattaja antaa tilaa lapsen pohdinnalle eikä anna valmiita vastauksia ja täytä tilaa omalla äänellään. Kasvattaja houkuttelee lasta ajattelemaan ja ratkaisemaan mieltä pohdituttavia asioita tehden täydentäviä kysymyksiä. Mitä itse ajattelet asiasta? Miten itse ratkaisit asian? Miten päädyit tähän ratkaisuun? Tarkentavat kysymykset tulee tehdä lapselle kunnioittavassa ja lasta kannustavassa hengessä. Lapsen oivallukset huomioidaan positiivisesti ja niistä iloitaan yhdessä. Näiden kokemusten kautta lapsi oppii uusia asioita ja itsetuntonsa vahvistuu. Kasvattaja huomaa hyvän lapsessa ja sanoittaa sen ääneen.*

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

V/HT\

Henkilöstön sensitiivisyys sekä vuorovaikutuksessa että moninaisuuden kohtaamisessa on kulttuurisen osaamisen ydin. Henkilöstön oma toiminta, asenteet ja ammatilliset taidot vaikuttavat vuo-

rovaikutuksen laatuun. Vuorovaikutuksessa on keskeistä herkkyys ja aitous sekä halu ja kyky toimia moninaisten perheiden kanssa. Kaikilla perheillä on oma yksilöllinen taustansa ja kulttuurinsa, jotka huomioidaan yhteistyössä. Varhaiskasvatuksessa keskustellaan eri kulttuureista ja tutustutaan perheiden tapoihin sekä kulttuureihin. Eri kulttuurit ja kielet huomioidaan oppimisympäristössä tasapuolisesti siten, että kulttuurien moninaisuus näkyy hyväksyvässä ilmapiirissä ja pedagogisissa ratkaisuissa.

Vuorovaikutustaitojen, empaattisuuden ja tunnetaitojen harjoittelu ovat tärkeä osa lapsen arkea. **Kasvattajan tehtävänä** on tukea lasta vuorovaikutustilanteissa ja itsensä ilmaisussa. Kasvattaja havainnoi ja ohjaa lapsen toimintaa vertaisryhmässä, lapsen suhtautumista itseensä ja toisiin ihmisiin. Kasvattaja tukee lapsen tunneilmaisua nimeämällä tunteita ja opettaa lasta tunnistamaan tunteitaan ja säätelemään tunneilmaisuaan. Vihdissä tunnetaitojen harjoittelussa käytetään apuna tunnekortteja. Vuorovaikutustaitojen harjoittelussa on tärkeää kasvattajan oma esimerkki ja tunnetaitojen hallinta.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

V/HT\

Lapsen henkilökohtainen hyvinvointi turvataan kunnioittamalla lapsen yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuutta. **Kasvattajan tehtävänä** on huolehtia, että huolenpito ja turva ovat koko ajan lasta lähellä. Kasvattajan on huolehdittava, että lapsi saa myönteisiä kokemuksia kehityksestään, toimiesaan ja leikkiessään erilaisissa sosiaalisessa yhteisössä. Kasvattaja opettaa lasta huomioimaan muita ja välittämään toisista.

Lapsen itsenäisyyteen kasvamista tuetaan niin, että hän ikänsä ja taitotasonsa mukaisesti saa harjoitella itsestä huolehtimista, päätösten ja valintojen tekemistä. Kasvattajan on yhdessä huoltajien kanssa pohdittava, miten he pystyvät tukemaan lapsen myönteistä minäkäsitystä, itseluottamuksen ja -tuntemuksen kasvua sekä aloitteellisuutta. Lapsen pitää saada kokemuksia myös erehtymisestä ja uudelleen yrittämisestä. Keskeinen tekijä lapsen itsenäisyyteen tähtäävässä pedagogiikassa on lapsen tukeminen positiivisessa ja turvallisessa ympäristössä.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistöiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

V/HT\

Kasvattajan tehtävänä on suunnitella pedagoginen toiminta ja oppimisympäristö siten, että lapsi saa kokemuksia erilaisten viestien tulkitsemisesta ja tuottamisesta erilaisissa ympäristöissä. Viestit voivat olla mm. sanoja, kuvia, merkkejä, ilmeitä ja eleitä tai ääniä. Kasvattaja opettaa lasta näkemään ja havainnoimaan ympäristössään olevia erilaisia viestejä. Niitä nimetään, ihmetellään ja pohditaan yhdessä lapsen kanssa.

*Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään oppimisen välineenä ja se on osa lasta osallistavaa monipuolista oppimisympäristöä. **Kasvattajan tehtävänä** on ohjata lapsia tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja monipuoliseen käyttöön. Kasvattaja suunnittelee toiminnan siten, että lapsella on mahdollisuus kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä toisten kanssa. Lapsi saa käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa oman oppimisensa dokumentoinnissa ja arvioinnissa. Lapsia osallistetaan ryhmän oppimisympäristön arviointiin esim. lapselle mieluisia leikkipaikkoja valokuvaamalla ja dokumentoimalla. Lasten kanssa tutkitaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä ja tutustutaan lapsille soveltuviin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin.*

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

V/HT\

Laaja-alaisella osaamisen kehittyessä lapsi oppii ”tulevaisuuden taitoja” ja hyödyntämään aiemmin oppimaansa uusissa tilanteissa ja asiayhteyksissä. Tällaisia tulevaisuuden taitoja ovat esimerkiksi osallisuuden taidot, kokemus siitä että jo lapsena pystyy vaikuttamaan ympärillä tapahtuviin asioihin. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa silloin kun toiminta on pedagogisesti hyvin suunniteltua ja kasvattajan toiminta on sensitiivistä.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁵

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

V/HT\

Esimiehen tehtävänä on ylläpitää oppivaa yhteisöä arvokeskustelun avulla. Varhaiskasvatusyksiköissä järjestetään pedagogisia työpajoja säännöllisesti kasvattajan oman ammatillisen osaamisen tukemiseksi. Näissä tapaamisissa kasvattajalla on mahdollisuus jakaa omaa osaamistaan, ajatuksiaan ja kehittää omia toimintatapojaan. Kehityskeskustelujen avulla esimies ohjaa kasvattajaa ja tiimiä ottamaan ja antamaan palautetta kunnioittavassa vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenille. Esimies tarjoaa rakenteita ja työkaluja kasvattajan oman osaamisen arviointiin ja toiminnan kehittämiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

V/HT\

*Lapsia kannustetaan ja tuetaan leikkimään erilaisissa pienryhmissä. Pienryhmätoiminnan tavoitteena on lapsen perusturvallisuuden, tunne-elämän ja vuorovaikutustaitojen tukeminen. Pienryhmätyöskentelyllä myös arat lapset saavat mahdollisuuden osallistua ja tuntea osallisuutta. Pienryhmät voivat olla pysyviä tai vaihtuvia. Ryhmät voidaan muodostaa esimerkiksi kehitystaitojen, lapsen mielenkiinnon kohteiden, iän- tai kaverisuhteiden mukaan tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. Kasvattaja auttaa lasta liittymään osaksi pienryhmää ja sen kautta myöhemmin myös osaksi suurempaa ryhmää. Pienryhmätyöskentely tarjoaa kasvattajalle mahdollisuuden keskittyä lapseen yksilöllisemmin kuin isossa ryhmässä, silloin esimerkiksi havainnointia ja dokumentointia on mahdollista tehdä pitkäjänteisemmin ja keskittyneemmin. **Kasvattajan tehtävänä** on luoda lapsiryhmälle oppimisympäristö, missä on mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Hän ruokkii lasten leikkiä uusilla ideoilla, välineillä sekä osallistuu lasten leikkeihin.*

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁶ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁷. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten olettamusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

V/HT\

*Lapselle osallisuus tarkoittaa oppimista, sitoutumista, turvaa ja kiintymistä yhteisöönsä. Lapsi ei voi kokea osallisuutta ilman turvallisuuden tunnetta. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa **kasvattajan tehtävänä** on ohjata häntä ryhmään liittymisessä. Kasvattaja ohjaa ja arvioi ryhmäprosessia ja rakentaa yhteisöllisyyttä pienryhmätoiminnan avulla, missä lapset voivat opetella yhdessäoloa ja yhdessä tekemistä. Hän auttaa lasta ystävyyssuhteiden muodostamisessa. Lapselle on tärkeää olla hyväksytty ja arvostettu yhteisön jäsen ja lapsella on oltava mahdollisuus tulla kuuluksi jokapäiväisissä leikeissään ja askareissaan. Osallisuus on lapsen oikeus ja se vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa. Osallisuus on yhdessä elämistä, jossa kasvattaja luo turvan ja tyydyttää lapsen tarpeita.*

Lisämateriaalia osallisuudesta [linkistä](#)

https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/osallisuus

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaan ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

V/HT\

Monikulttuurisen varhaiskasvatuksen tulee olla tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kaikille. Tästä syystä on tärkeää opettaa lapsille sen vaatimia tietoja, taitoja ja asenteita. Monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa lapsi harjoittelee kansalaistaitoja, tulee tietoiseksi omasta kulttuuristaan ja tutustuu vieraisiin kulttuureihin. Monikulttuurisuuskasvatuksen avulla voidaan käsitellä erilaisuutta ja vähentää ennakkoluuloja.

Kasvattajan tehtävänä on antaa tilaa lapsen kysymyksille ja pohdinnalle kulttuurien monimuotoisuudesta. Kasvattaja auttaa lasta ymmärtämään, miten tieto rakentuu eri kulttuurisista lähtökohdista käsin, esimerkiksi perheen määritelmä voi olla hyvin erilainen eri kulttuureissa. Kasvattajan tehtävänä on tutustua lapsiryhmänsä lasten kulttuureihin ja tukea lapsen oman kulttuurin tunteamista. Kasvattaja huomioi lasten kieli- ja kulttuuritaustat kasvatusta ja opetusta suunniteltaessa. Huoltajat vaikuttavat ja osallistuvat lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittä-

misessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

V/HT\

Vihtiläisten lasten hyvinvointia tuetaan mahdollistamalla liikkuminen varhaiskasvatuksen liikuntasuosituksen mukaisesti. Liikkumisessa hyödynnetään Vihdin monipuolinen liikuntaympäristö sekä luonnon tarjoamat mahdollisuudet. Kasvattajan tehtävänä on huomioida oppimisympäristöä rakennettaessa, että se mahdollistaa ja houkuttelee lapsen liikkumaan monipuolisia välineitä käyttäen. Lapselle tarjotaan päivän aikana mahdollisuus itsenäiseen liikkumiseen sekä ohjattuihin liikuntatuokioihin ja -leikkeihin.

Liikunnan vuosisuunnitelma on luettavissa Vihdin kunnan intrassa.

Lisämateriaalia varhaiskasvatuksen liikuntasuosituksista [linkistä](#)

<http://opetusministerio.mailpv.net/archive/file/bc81848357d67abb8f462c6769b3f72c/okm21.pdf>

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷⁸. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

V/HT\

***Kiusaamisen ehkäisy** on vaikuttamista lapsiryhmän toimintaan ja lapsen vuorovaikutustaitojen vahvistamista. Kiusaamisen ehkäisy perustuu kasvattajan toiminta-tapojen ja asenteiden tarkistamiseen. Kasvattaja voi vaikuttaa omalla toiminnallaan ilmiön olemassaoloon. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista ehkäisevän työn tulee painottua lasten havainnoimiseen. **Kasvattajan tehtävänä** on seurata ryhmän vuorovaikutussuhteita sekä auttaa lasta saamaan myönteisiä vuorovaikutuksen kokemuksia. Jos lapsiryhmä on levoton ja riitaisa, kasvattajan on arvioitava omaa ja tiimin toimintaa: onko ryhmä turvallinen, onko pienryhmiä ohjattu riittävästi, ovatko lapset joutuneet toimimaan ilman kasvattajan kannattelevaa läsnäoloa.*

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

On tärkeää opettaa lapselle kykyä asettua toisen ihmisen asemaan, kykyä empatiaan ja opettaa yhteisen vastuun kantamista muiden hyvinvoinnista. Kasvattajan tehtävä on olla empaattinen ohjattessaan lapsia. Lapsi omaksuu sääntöjä ja tapoja ottamalla mallia kasvattajan käyttäytymisestä ja esimerkistä. Kasvattajien keskinäinen vuorovaikutus vaikuttaa siihen, miten lapsi oppii ihmisten välistä kunnioitusta. Kiusaaminen on aina koko lasta ympäröivä verkoston yhteinen asia ja huoltajilla on tärkeä rooli kiusaamisen ehkäisyssä. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää kasvatusyhteistyötä ja yhteisiä arvoja huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinoja tarkennetaan jokaisen yksikön toimintasuunnitelmassa.

***Esimiehen tehtävänä** on perehdyttää henkilöstö turvallisuuteen liittyviin asiakirjoihin ja päivittää niitä säännöllisesti. Säännöllisten konkreettisten harjoitusten järjestäminen yksiköissä on esimiehen vastuulla.*

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

V/HT\

*Varhaiskasvatusikäisillä lapsilla **kestävä kehitys** tarkoittaa konkreettisia asioita, kuten kavereista huolehtimista, lähiympäristön tutkimista ja kestävien arkikäytäntöjen oppimista. Kestävää kehitystä lähestytään sosiaalisesta, ekologisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Kestävän kehityksen kasvatus on elinikäistä oppimista ja kasvamista ja lapselle annetaan vaikuttamisen mahdollisuus joka päivä. Varhaiskasvatuksen arki pyritään järjestämään siten, että ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän ja lapset pääsevät osallistumaan kestävä kehityksen työn toteuttamiseen. Kasvattajilta tämä vaatii kestävä kehityksen huomioon ottamista arjen valinnoissa ja työssä sekä jatkuvaa valintojen auki puhumista myös lapsille, jotta ymmärrys asian tärkeydestä vahvistuu ja painuu lasten mieliin.*

Vihdin varhaiskasvatusyksiköissä luontokasvatus, kestävä kehityksen osa-alueena, on nostettu vahvasti esiin. Luontokasvatuksen tavoitteena on herättää lapsissa kiinnostus luontoa ja luonnossa liikkumista kohtaan sekä tekemään havaintoja luonnosta. Metsä- ja luontorekillä lapsia opetetaan kunnioittamaan luontoa ja heitä ohjataan huolehtimaan ympäristön siisteydestä. Lasten kanssa tehdään havaintoja ja tutkitaan ympäristöä eri vuodenaikoina.

Varhaiskasvatusyksikössä yhdessä sovitut näkemykset kestävä kehityksen arvoista, päämääristä ja toimintatavoista muodostavat kestävä kehityksen periaatteet, joita kuvataan tarkemmin jokaisen yksikön toimintasuunnitelmassa.

***Esimiehen tehtävänä** on huomioida kestävä kehitys sosiaalisesta, ekologisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta johtaessaan yksikön toimintaa.*

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetettavat tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksemukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

⁷⁹ Varhaiskasvatulaki 10 §

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

V/HT\

Yksiköiden tiloja ja lähiympäristöjä hyödynnetään Vihdissä monipuolisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöinä. Kaikki tilat tulee olla päivittäin käytössä. Oppimisympäristöä kehitetään niin, että ne edistävät lapsen osallisuutta, vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä sekä tukevat leikin kehitystä. Oppimisympäristöä rakentaessa kasvattajan on pohdittava omaa esteettistä näkemystään ja kaaoksen sietokykyään. Fyysisen oppimisympäristön toimivuutta arvioidaan jatkuvasti havainnoiden.

Psyykkinen oppimisympäristö muodostuu hoitopaikassa vallitsevasta ilmapiiristä. Rauhallinen ja kiireetön tunnelma luo lapselle turvallisuutta ja hyvinvointia. Kun lapsi kokee hoitopaikan ilmapiirin myönteiseksi ja kannustavaksi, hän tuntee kuuluvansa yhteisöön. Kasvattajan tehtävänä on olla aidosti läsnä ja vuorovaikutuksessa. Hän tutkii ja arvioi oman toimintansa vaikutusta lapsiryhmään. Havainnoimalla lapsiryhmää kasvattaja voi auttaa lasta rakentamaan sosiaalista ympäristöään ja tukemaan lapsen vuorovaikutustaitoja. Psyykkistä oppimisympäristöä arvioidaan yksiköiden tiimipalavereissa ja pedagogisissa työryhmissä sekä lasten huoltajien kanssa kahdenkeskisissä kohtaamisissa

Sosiaalinen oppimisympäristö koostuu vuorovaikutussuhteista lasten, kasvattajien ja huoltajien välillä. Kasvattajan vastuulla on huolehtia vuorovaikutussuhteiden toimivuudesta ja hänen tehtävänä on toimia mallina vuorovaikutustilanteissa. Pienryhmätoiminta on pedagoginen valinta, jonka avulla kasvattaja vahvistaa ja syventää ryhmänsä vuorovaikutusta. Pienryhmässä lapsen on helppo solmia vertaissuhteita, suunnitella omaa tekemistään ja omia valintojaan. Ryhmäprosessin ohjaaminen on kasvattajan tehtävä. Tämä vaatii kasvattajalta sensitiivisyyttä ja aktiivista läsnäoloa. Lasten leikki- ja vuorovaikutustaidot tulee huomioida pienryhmiä valittaessa. Pienryhmien

kokoonpano ja pysyvyys voivat vaihdella. Sosiaalista oppimisympäristöä arvioidaan asiakaspalautteesta saadun tiedon ja lasten haastattelujen pohjalta.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen heräessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

V/HT\

Vihdissä yhteistyö huoltajien kanssa perustuu vuorovaikutukselle, jossa on läsnä kuulemisen, kunnioittamisen, luottamuksen ja vuoropuhelun periaatteet. Kasvatusyhteistyö on huoltajien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Yhteistyössä yhdistyvät huoltajien oman lapsensa tuntemus ja työntekijän asiantuntemus. Sen tavoitteena on hyvässä yhteistyössä huoltajien kanssa edistää välittämisen, keskinäisen huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen kulttuuria.

Kasvatusyhteistyön periaatteet ovat läsnä arjen kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Kuulemisen periaate sisältää aidon kiinnostuksen toista kohtaan ja kuulijalla tulee olla uskallus viestin vastaanottamiseen. Kunnioitukseen kuuluvat arvostava asenne, toisen hyväksyminen ehdoitta sekä erilaisuuden hyväksyminen. Luottamus syntyy kohtaamisessa ja kuulemisessa. Kuuleminen edellyttää vuoropuhelua, jossa voi kokea samanarvoisuutta ja se antaa tilaa tuoda ajatukset ja tunteet näkyviksi.

Kasvattajan vastuulla on luoda edellytykset tasavertaiselle yhteistyölle ja huolehtia siitä, että yhteistyö on luonteva osa kunkin lapsen varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman kappaleessa 2.3. on kuvattu lapsen hoidon aloitus prosessi. Alussa varataan riittävästi aikaa lapseen tutustumiselle, perheen kuulemiselle sekä keskustelulle. Kasvatusyhteistyössä huomioidaan lapsen ja huoltajan osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja arkeen.

Kasvattajan tehtävänä on lapsen haku- ja tuontitilanteissa kuvailla huoltajalle lapsen päivän tapahtumia siten, että huoltaja pääsee niistä osalliseksi. Näissä tilanteissa kasvattajan tulee tietoisesti miettiä, mitä hän lapsen päivästä kertoo sekä hoivan ja huolenpidon että pedagogiikan näkökulmasta. Mitä lapsi on tehnyt? Miksi? Miten?

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸².

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuk-

⁸² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

sesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸³

V/HT\

Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä Vihdin seurakunnan kanssa. Lapsiryhmille järjestetään vierailuja seurakunnan tilaisuuksiin tai seurakunnan työntekijä vierailee lapsiryhmissä. Seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus tutustua evankelisluterilaisen kirkon toimintaan ja sen perinteisiin. Lapsen osallistuminen seurakunnan tilaisuuksiin tapahtuu huoltajan kirjallisella suostumuksella. Huoltajan vakaumusta kunnioitetaan.

Ateria ja puhdistus-palvelut ovat päiväkodin päivittäinen yhteistyökumppani. Laitoshuoltajat ja keittiötyöntekijät ovat yhteisön jäseniä ja mukana luomassa päiväkodin kasvatusilmapiiriä. Lapset oppivat näkemään eri toimijoiden työn vaikuttavuutta päiväkodin viihtyvyyden luomisessa.

Muita monialaisia yhteistyökumppaneita ovat kirjastot, liikunta- ja kulttuuripalvelut sekä eri urheiluseurat.

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä laajentaa turvallisesti lapsen elinympäristöä asteittain kodin ja varhaiskasvatusympäristön ulkopuolelle.

Monialainen yhteistyö perustuu yhteistyötä toteuttavien henkilöiden keskinäiseen luottamukseen ja ammatillisuuteen. Perusopetuslain edellyttämää oppilashuoltotyötä on Vihdissä laajennettu myös varhaiskasvatuksen puolelle. Varhaiskasvatuksessa tätä työtä kutsutaan monialaiseksi yhteistyöksi (tarkemmin luvussa 5.2).

⁸³ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympä-

ristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

V/H/T\

Vihdissä pedagogista toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan tulosalue-, yksikkö-, lapsiryhmä- ja lapsitasolla. Pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin vastuu jakautuu Vihdissä esimiehille, tiimeille sekä yksittäiselle kasvattajalle.

Varhaiskasvatuksen johtoryhmä tekee kuntatason päätökset pedagogisista kehittämisen tavoitteista. Vaikuttavuuteen pyritään sillä, että pedagogiset tavoitteet asetetaan riittävän pitkälle aikavälille. Kehittämisen tavoitteet viedään varhaiskasvatuksen tulosalueen tulokorttiin. Kehittämisen tavoitteet nousevat Vihdin kunnan strategiasta sekä järjestäjätason arvioinnista. Varhaiskasvatuksen tulokortin pohjalta esimiehet tekevät yksiköiden tulokortit, jotka toimivat johtamisen välineenä. Tulokortin tavoitteita arvioidaan vuosittain yksikkökohtaisesti esimiesten tulokorttikeskustelussa.

*Esimies vastaa omassa yksikössään siitä, että yksikön pedagoginen toiminta kokonaisuudessaan noudattaa valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja tulokortin mukaisia tavoitteita. **Esimiehen tehtävänä** on huolehtia, että koko henkilöstö on tietoinen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. Tämä edellyttää, että esimies käy säännöllisesti henkilöstönsä kanssa keskustelua varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön liittyen yksikön pedagogisissa työpajoissa, työilloissa, suunnittelupäivässä, tiimipalavereissa sekä kehityskeskusteluissa. Perhepäivähoitajien osalta tämä toteutuu alueilloissa. Esimiehen työvälineenä pedagogisessa johtamisessa on pedagogisen johtamisen suunnitelma, jota arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti.*

Jokainen yksikkö tekee yksikön toimintasuunnitelman tulokortin ja Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Vihdin perhepäivähoitajat tekevät yhden toimintasuunnitelman, jota kaikki noudattavat. Yksikön toimintasuunnitelmassa tarkennetaan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjä jokaisen yksikön ominaispiirteet sekä hoitomuoto huomioiden. Toimintasuunnitelmaa valmistellaan kesä-elokuussa yksiköiden kehittämispäivässä. Perhepäivähoitajien osalta tämä tapahtuu

alueilla. Toimintasuunnitelman tulee olla valmiina jokaisella yksiköllä syyskuun loppuun mennessä. Sen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan ja kehitetään yksiköissä puolivuosittain.

Kasvattaja vastaa omalta osaltaan siitä, että hän on perehtynyt valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Hän tuntee niiden sisällöt ja painotukset ja noudattaa niitä työssään. Kasvattaja luo omalla toiminnallaan turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin suhteessa lapsiin ja huoltajiin. Luottamus on toimivan kasvatusyhteistyön perusta. Hän on kiinnostunut jokaisesta lapsesta ja osallistuu osaltaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan kasvatusyhteistyön hengessä. Kasvattaja arvioi ja kehittää omaa ammatillisuuttaan jatkuvan itsearvioinnin avulla. Vuosittaisessa kehityskeskustelussa kasvattaja tuo esiin oman osaamisensa ja kehittämiskohteensa sekä saa esimieheltä palautetta työstään. Esimies seuraa kehityskeskustelun vaikuttavuutta

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja ominaispiirteitä eri toimintamuodoissa

Päiväkotihoido

Päiväkodissa tiimin varhaiskasvatuksen opettaja vastaa pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista yksittäisen lapsiryhmän tasolla. Lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi pohjautuvat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaan, yksikön toimintasuunnitelmaan sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Päiväkodeissa tiimit tekevät tiimisopimuksen toimintakauden alussa ja päivittävät sitä tarvittaessa. Tiimisopimus pohjautuu Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman arvoihin. Tiimisopimuksessa sovietaan tiimin yhteisestä kasvatusilmapiiristä ja toimintatavoista. Tiimin tehtävänä on arvioida ja kehittää työtään, johon tiimisopimus on hyvä väline. Esimiehet käyvät tiimisopimukset keskustellen läpi jokaisen tiimin kanssa ja vahvistavat sen tiimin toimintatavaksi.

Lapsiryhmän toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin välineenä käytetään ryhmän toimintasuunnitelmaa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmä toimintasuunnitelman laatimisesta, päivittämisestä ja arvioinnista. Ryhmän toimintasuunnitelmassa ratkaistaan, miten laaja-alainen osaaminen sekä oppimisen alueet tulevat huomioiduksi ryhmän toiminnassa, mihin toiminnan suunnittelussa tulisi keskittyä ja mitkä asiat ovat olennaisia lapsen kehityksen tukemiseksi. Tämä on toiminnan arvioinnin ja arjen määräytymisen perusta. Ryhmän toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa korostuu pedagogisen dokumentoinnin merkitys. Tiimit suunnittelevat ja arvioivat lapsiryhmän toimintaa viikoittaisissa tiimipalavereissa pedagogisen dokumentoinnin (luku 4.2), saadun palautteen sekä omien havaintojensa perusteella. Arvioinnissa ovat osallisina myös lapset ja huoltajat.

Vuorohoito

Vuorohoito on monimuotoista, vaihtelevaa ja usein epäsäännöllisessä rytmissä toteutettavaa päi-

väkotihoidon. Vuorohoidon pedagogiikan toteuttaminen edellyttää henkilöstöltä tiivistä yhteistyötä huoltajien kanssa, jotta voidaan vastata lapsen iän ja kehityksen mukaisiin tarpeisiin. Vuorohoitoryhmien henkilöstö suunnittelee toimintaa riittävän pitkiin ajanjaksoihin. On tärkeää että, jokainen lapsi pääsee osalliseksi pedagogisista sisällöistä ja toiminnasta riippumatta perheen arki- ja työrytmistä. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi kun oppimisympäristö suunnitellaan siten, että hänen on mahdollisimman helppo aikuisen tuen avulla hahmottaa vuorokausirytmisiä, omaa läsnäolorytmiään ja sitä, ketkä lapset ja aikuiset ovat läsnä kulloinkin hänen kanssaan samanaikaisesti. Kasvattajan tehtävänä on keskustella lapsen kanssa hänen hoitojaksonsa tapahtumista ja rytmistä. Ajan hahmottamisen tukena käytetään jokaiselle vuorohoitolapselle laadittavaa vuorokausikelloa. Se kuvaa lapsen hoitoaikaa, tuonti- ja hakuhetkeä ja muita mahdollisesti ajankohtaisia tapahtumia hoitopäivän aikana. Yhteisellä ilmoitustaululla on lapsen ja huoltajan nähtävänä normaaliin vuorokausirytmiiin sisällytetty kuvaus kulloinkin läsnä olevista lapsista ja kasvattajista. Jokaisella lapsella on oma vastuukasvattajansa, joka huolehtii lapsen kokonaisvaltaisesta tuesta, vasutyön toteutumisesta ja tarkemmasta huoltajayhteistyöstä. Ympäri vuorokautisessa tiimissä hyvä tiedonkulku on toiminnan edellytys. Vastapainona moninaiselle ja vaihtelevalle vuorohoitotarjonnalle ovat ne hiljaiset hetket, jolloin lapsia on vähän paikalla. Näinä aikoina kasvattaja panostaa lapsen kanssa käytäviin kahdenkeskisiin keskusteluihin ja muihin toimintoihin. Lapselle tarjotaan jakamatonta huomiota ja annetaan mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin ratkaisuihin ja toimintaan.

Perhepäivähoito

Perhepäivähoidon toimintaa suunnitellaan pedagogiselta pohjalta, lapsen tarpeet huomioiden. Toiminnan suunnittelusta vastaavat perhepäivähoitajat. Perhepäivähoitajat työskentelevät omassa kodissaan ammatillisella työotteella Vihdin varhaiskasvatusten ohjeistuksen mukaisesti. Perhepäivähoitoon laaditaan vuosittain oma toimintasuunnitelma yhdessä esimiesten kanssa, jonka pohjalta perhepäivähoitajat tekevät oman ryhmän toimintasuunnitelman. Lapsen yksilölliset kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteet tarkennetaan yhteistyössä huoltajien kanssa laadittavassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Hyvällä toiminnan suunnittelulla, ennakoinnilla ja asioiden tärkeysjärjestykseen laittamisella hoitaja pystyy olemaan mahdollisimman paljon läsnä lapsille. Perhepäivähoidossa korostuu oppimisympäristön kiireettömyys, rauhallisuus ja toiminnan monipuolisuus. Perhepäivähoitajat käyttävät monipuolisesti lähialueen puistoja, osallistuvat päiväkotien toimintaan ja tapahtumiin sekä käyttävät mahdollisuuksien mukaan kerhoja, kirjastoa ja muita mahdollisia kulttuuripalveluja. Perhepäivähoidossa ei tehdä tiimisopimusta työn luonteesta johtuen.

Avoin varhaiskasvatus

Annantien perhetuvan toiminnan tarkoituksena on olla paikka, jossa ihmiset tapaavat toisiaan ja verkostoituvat sekä tulevat kohdatuksi omana itsenään. Kasvattajat tiedostavat ensi kohtaamisen merkityksen. Perhetuvassa huolehditaan siitä, että jokainen asiakas tulee kohdatuksi ja tuntee kuuluvansa perhetuvan porukkaan. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan asiakkaiden toiveet, vuodenaajat, suomalaiseen kulttuuriin liittyvät teemat ja juhlapäivät. Toimintaa järjestetään erilaisissa ympäristöissä. Tapahtumat on yksi toiminnan muoto. Perhetupa tekee yhteistyötä muiden

lapsiperheiden palvelujen järjestäjien kanssa. Toiminnan suunnittelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettajat. Heidän tehtävänä on huolehtia toiminnan pedagogisuudesta.

Kerhoissa lapset harjoittelevat huoltajista erossa oloa ja kavereiden kanssa leikkimistä. Kasvattajan tehtävänä on luoda ilmapiiri, jossa lasten turvallisuudentunne vahvistuu ja he saavat myönteisen erokokemuksen huoltajista. Toisto ja hyvin pohditut rakenteet luovat turvaa. Kerhoissa työskentelevät kasvattajat havainnoivat ja dokumentoivat toimintaa suunnittelu työn tueksi. Lapsista lähteviin ideoihin tartutaan ja siksi jokaisen kerhon toiminta on kerholaistensa näköistä. Kasvattajilla on käytössä varhaiskasvatuksen suunnittelun, kehittämisen ja arvioinnin välineet.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

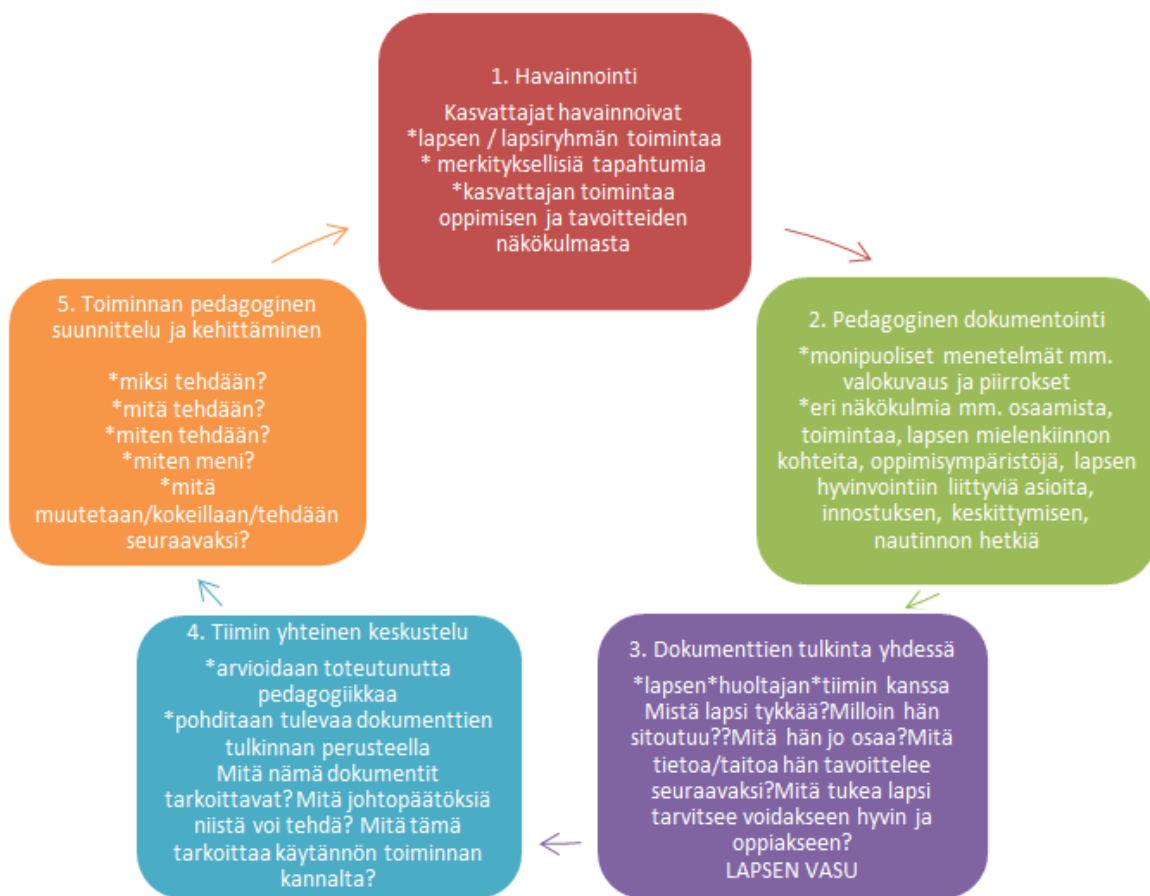
Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Vihdin varhaiskasvatuksessa pedagoginen dokumentointi tapahtuu lapsiryhmän arjessa muun muassa valokuvaamalla arjen tilanteita. Lapsen piirrokset voivat myös toimia pedagogisen dokumentoinnin välineenä. Yksittäinen valokuva tai piirros muuttuu pedagogiseksi dokumentiksi kun sitä tulkitaan yhdessä lapsen tai huoltajan kanssa lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on muuttaa kasvattajan toimintaa tai muovata varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä. Pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsi pääsee osalliseksi oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laadintaan. Kuviossa on kuvattuna pedagogisen dokumentoinnin prosessi.

Kuvio. Pedagogisen dokumentoinnin prosessi.

Lisämateriaalia pedagogisesta dokumentoinnista [linkistä](https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/pedagoginen_dokumentointi)

https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/pedagoginen_dokumentointi

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintätekniologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehoillisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiesään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa.

Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Pienen lapsen leikki on ympäröivän maailman ihmettelyä. Hän kokeilee ja tutkii ympäristöään ja tarvitsee erilaisia välineitä leikin käynnistymiseen. Tässä leikin kehitysvaiheessa esittävillä leikkivälineillä on suuri merkitys, koska leikkiin innoittajina toimivat juuri esineet ja esineistä muodostuneet merkitykset. Alle 3-vuotiaan leikki on vielä lyhytkestoista ja kiinnittyminen leikkiin vähäistä. Leikki on tyypiltään yksin- tai rinnakkaisleikkiä. Rinnakkaisleikissä roolit eivät ole vielä vastavuoroisia. Lähempänä kolmatta ikävuotta lapsella alkaa esiintyä yhteisleikin alkeita. 3-5-vuotiaan lapsen leikki on monipuolista ja pitkäkestoista ja leikin yllykkeet ja motiivit ovat lapsessa itsessään. Leikki on yhteisleikkiä ja lapset yhdessä kehittävät leikin juonen ja sisällön ja vuorovaikutus toisten lasten kanssa lisääntyy. Lapsi ottaa mielellään rooleja, joihin hän ottaa mallia havaitsemastaan todellisuudesta, kokemuksistaan, ihmisten välisistä suhteista ja omasta itsestään. Leikkiessään lapset pystyvät irtautumaan todellisuudesta ja kuvittelemaan sellaista, mikä ei ole konkreettisesti läsnä.

Kasvattajan tehtävänä on ottaa lapsi mukaan leikkiympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen. Lapsen ajatuksia ja mielipiteitä häntä kiinnostavasta ja motivoivasta leikkiympäristöstä tulee kuulla leikkiympäristön suunnittelussa. Kasvattaja tuo tarvikkeet ja materiaalit siten, että ne ovat lasten saatavilla. Lelujen ja materiaalien tulee olla lapsen näkökulmasta houkuttelevia, ehjiä, puhtaita ja monipuolisia. Leikkipisteissä käytetään kuvia ohjaamaan lasten toimintaa. Lapset otetaan mukaan yksikön leikkiväline hankintojen suunnitteluun. **Kasvattajan tehtävänä** on virittää lasta leikkimään esim. kirjojen, musiikin, satujen, runojen tai laulujen avulla. Hänen tehtävänä on pohtia omaa rooliaan lasten leikissä. Onko kasvattaja osallistuja, sanoittaja vai vuorovaikuttaja? Vai onko hän kenties teorian ja käytännön yhdistäjä, leikillisen oppimisympäristön rakentaja, ajattelutaitojen vahvistaja, lasten kuuntelija vai leikkien havainnoija?

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁴ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot

⁸⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehdytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

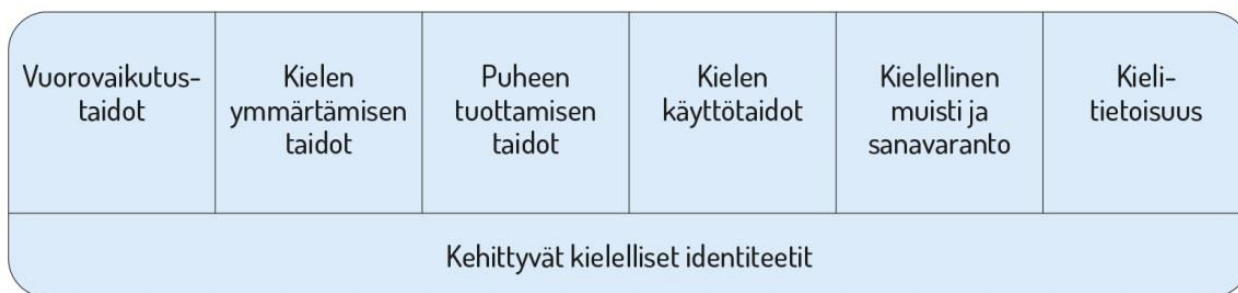
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen

myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

V/HT\

Puheen ja kielen kehityksen tukeminen on osa päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Vaikka lapsi ei vielä tuota puhetta, hänen sanavarastonsa ja kielensä kehittyvät jatkuvasti. Kasvattaja tukee pienen lapsen puheen tuottamista, sanavarannon kehittymistä ja kuullun ymmärtämistä. Kasvattajan tehtävänä on ohjata lapsen havaintoja, opettaa toimintatapoja sekä kuvailla ja selittää tapahtumia, käyttäen lapsen kehitystasolle ja iälle sopivaa kieltä.

Kielenkehitystä tukeva oppimisympäristö tarjoaa lapselle mahdollisuuden havainnoida puhuttua ja kirjoitettua kieltä. Kielellisen kehityksen tukemiseksi käytetään erilaisia materiaaleja kuten kuvia, lorukortteja, riimejä, kerrontaa, sadutusta, muistipelejä, laululeikkejä ynnä muuta. Vihdissä jokaisessa lapsiryhmässä päivärytmi on kuvitettuna seinällä. Kasvattaja käyttää tunnekuvia vuorovaikutuksen ja lapsen tunnetilojen sanoittamisen tukena.

*Aiheeseen liittyviä kuvia löytyy [linkistä](#)
<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/>*

Pieni lapsi ilmaisee itseään kokonaisvaltaisesti elein, ilmein ja liikkein. Lapsen kielellistä kehitystä tukevat läheiset ja turvalliset ihmissuhteet, joissa korostuu kasvattajan sensitiivisyys ja kyky vastata lapsen vuorovaikutusaloitteisiin. Kasvattaja näkee kaikissa hoito-, kasvatus ja opetustilanteissa mahdollisuuden oppia uusia käsitteitä ja sosiaalisia taitoja. Lapselle tulee antaa mallia toiset huomioon ottavasta ja ystävällisestä puhetavasta, sekä lasten että kasvattajien välillä. Lapsen kasvaessa kielen tehtävä ajattelutoimintojen tukena korostuu, jolloin lapsi oppii luokittelemaan asioita käsittein ja ymmärtämään niiden välisiä suhteita. Kasvattajan avustamana ja mallintamana lapsi oppii keskustelemaan, ratkaisemaan ristiriitoja ja tuomaan leikkiin vuorovaikutteista sisältöä.

*Lisätietoja aiheesta kielten rikas maailma [linkistä](#)
https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/kielten_rikas_maailma*

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikki-

kin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

V/HT\

Musiikkikasvatuksessa painottuu lapsen ja aikuisen välinen lämmin ja turvallinen vuorovaikutussuhde. Sen tavoitteena on tarjota lapselle musiikkielämyksiä, joihin lapsi voi itse aktiivisesti osallistua kuuntelemalla, laulamalla, soittamalla tai liikkumalla. Lapsen aktiivisen kuuntelutaidon kehittäminen on eräs tärkeimmistä tavoitteista varhaisiän musiikkikasvatuksessa, sillä kuuntelemisen taito on kaiken toiminnan lähtökohtana ja oppimisen edellytys.

Pienillä lapsilla laulaminen ja loruilu yhdistetään erilaisiin perushoito- ja leikkitilanteisiin. Laulun sanojen tulisi vastata lapsen kielellistä kehitystä ja lapsen omaa sanavarastoa. Yksinkertaiset lorut ja sormileikkilaulut ovat parhaimpia lauluhetkiä arjessa. Leikki ja laulaminen on hyvä liittää erilaisiin leikkitilanteisiin ja kuviteltuihin tilanteisiin, koska lapsi pystyy heittäytymään kulloinkin tekeillä olevaan asiaan, kun se on lähellä hänen omaa kokemusmaailmaansa. Lapset nauttivat, että asioita toistetaan paljon. Toistojen myötä lapset saavat kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja onnistumisesta.

Kolmannesta ikävuodesta eteenpäin lapsi alkaa nauttia ryhmässä laulamisesta ja musisoinnista yhdessä muiden kanssa. Lasta alkavat kiinnostaa vaativammat piiri- ja laululeikit. Lapsi kokee musiikin kautta voimakkaita tunnetiloja joihin hän eläytyy. Musiikin kuuntelu voidaan yhdistää muun muassa piirtämiseen, maalaamiseen, roolileikkeihin ja satuihin. Kolmevuotias lapsi osaa jo yhdistää melodiatajunsa, rytmitajunsa, motoriikkansa ja laulamisensa. Kehonsoittimien lisäksi lasten käytettävissä tulisi olla riittävästi myös muita soittimia, joiden avulla lapset voivat kokea musiikillisia perusasioita kuten rytmiä, melodiaa, nopeuden vaihtelua sekä erilaisia sointivärejä. Lapsille on annettava riittävästi aikaa tutustua soittimiin ennen niiden käyttöönottoa.

Pienten lasten musiikkikasvatus perustuu paljolti spontaaniuteen eli laulamista ja musisointia tulee tapahtua useita kertoja päivässä. Laulaminen ja loruilu yhdistetään erilaisiin perushoitotilanteisiin. Kasvattajan tehtävänä on laulaa yksinkertaisia sävelmiä, jotta musiikin perusrytmi alkaa hahmottua lapsen mielessä. Aikuisen tehtävänä on huolehtia, että hän aloittaa laulut lapsille sopivalta sävelkorkeudelta. Laulunopeuden täytyy olla tarpeeksi hidas, jotta lapsi ehtii laulaa myös laulujen sanat. Varhaiskasvatuksessa työskentelevällä on suuri vastuu lapsen äänen käytön ja laulamisen taidon kehittämisestä. Lasta tulee rohkaista ja innostaa oman äänensä löytämiseen ja erilaisten äänenkäyttötapojen kokeilemiseen. Lauluja valittaessa on hyvä muistaa, että lastenlaulut voidaan jakaa lasten kanssa laulettaviin lauluihin, lapsille laulettaviin lauluihin (lapset kuuntelevat) ja lasten omiin lauluihin (lapset laulavat itsekseen). Kasvattaja opettaa lapsille musiikillisia perusasioita ja soittimien käyttöä.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

V/HT\

Kuvallisen ilmaisun avulla lapsi harjoittelee eläytymistä, näkemistä, kokemista, itse tuottamista ja erilaisten välineiden ja materiaalien käyttöä. Taidekasvatus antaa lapselle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen, aisteihin, tunteisiin ja mielikuvitukseen perustuvaan pohtimiseen ja oppimiseen.

Pienten lasten kuvataidekasvatus on aistimusten ja tuntemusten etsimistä ja löytämistä materiaalien avulla. Samalla lapsi voi tutustua vähän kerrallaan materiaaleihin ja välineisiin. Kasvattajan on tärkeää muistaa, että lapsi haluaa toistaa yhä uudestaan ja uudestaan samoja asioita. Tekeminen, yhdessä tutun ja turvallisen aikuisen kanssa, on alle kolmevuotiaalle lopputulosta tärkeämpää. Lapsen kasvaessa työskentely itsessään alkaa muodostua lapselle tärkeäksi ja hän kertoo ja kuvaillee tekemäänsä työskennellessään. Yhtä tärkeää kuin kuvien tekeminen, on niiden tarkastelu. Kasvattajan tehtävänä on ohjata lasta monipuoliseen havainnointiin. Lasta voidaan ohjata tunnistelemaan erilaisia materiaaleja, muotoja ja rakenteita sekä haistelemaan eri materiaalien tuoksua.

Kasvattajan tehtävänä on pohjustaa tekemistä lapsen kokemusmaailmaa kohden ja motivoida lasta taiteen tekemiseen. Hänen tulee antaa tilaa, aikaa ja rauhaa lapsen omalle mielikuvitukselle ja luovuudelle. Taiteessa lapselle kaikki on mahdollista, mikä kasvattajan tulee huomioida omassa toiminnassaan siten, että hän toimii lapsen innoittajana ja tukijana. Aikuinen sanoittaa ja myötäelää lapsen toimintaa sekä ihastelee ja kunnioittaa lapsen työtä ja ilmaisua. Näin hän samalla aut-

taa lasta eteenpäin taiteen tekemisessä ja kokemisessa. Taide herättää lapsessa tunteita, joista tulee keskustella lapsen kanssa.

Kuvataiteen ohjauksessa on tärkeää, että edetään johdonmukaisesti ja aikaa käyttäen. On tärkeää huomioida, että lapsille on aina tarjolla monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Kasvattajan tehtävänä on opettaa näiden materiaalien ja välineiden käyttöä. Pelkkä esteettinen ympäristö voi jo sellaisenaan olla lapselle taide-elämys. Vierailut museo- ja taidenäyttelyissä avaavat uusia ovia taiteen maailmaan. Aikuisen tulee sanoittaa ja opettaa lapselle ympärillä näkyvän taiteen havainnointia sekä tuoda monipuolisesti taidetta lapsen maailmaan. Tärkeintä on kasvattajan osoittama kiinnostus lapsen työskentelyä kohtaan eli kannustus ja kuuntelu. Havainnoidessaan lasta, kasvattaja saa tietoa muun muassa lapsen kädentaitojen kehityksestä ja siitä vaiheesta, jolla lapsi työskentelee.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

V/H/T\

Draama on osa lapsen sanallista ja kehollista ilmaisua. Lapset saavat draamalliset kokemuksensa ensimmäisten ikävuosien aikana erilaisten tunnesävyjen kautta aikuisen ollessa kiinteässä vuorovaikutuksessa lapseen. Aikuinen käyttää erilaisia äänenpainoja, ilmeitä ja eleitä, mikä vaikuttaa lapsen kielen oppimiseen jo ennen kuin lapsi ymmärtää varsinaista puhetta. Lapsi tutustuu draaman keinoihin jo pienenä kansanperinteestä siirtyneiden lorujen, hokemien, laulujen, sormileikkien, hyppelyjen ja köröttelyjen kautta. Ne johdattelevat lasta rytmin, liikkeen, sanoilla leikkimisen ja äänensävyjen maailmaan.

Lapsille kerrotaan satuja vapaasti suorassa vuorovaikutuksessa. Silloin lapsen kuulema tarina muuttuu sisäiseksi näkemiseksi, joka rikastuttaa lapsen mielikuvitusmaailmaa. Kolmannella ikävuodella lapset alkavat jo leikkiä roolileikkejä, jossa on paljon samoja elementtejä kuin draamassa. Leikkiessään lapsi kehittää leikin tarinaa ja jokaisella henkilöllä on oma roolinsa. Roolivaatteet innostavat lasta eläytymään erilaisiin rooleihin. Lapsen, joka leikkii paljon roolileikkejä, onkin helppo siirtyä aikuisen ideoimien harjoitusten ja näytelmien pariin. Lapsille tulee antaa mahdollisuuksia sekä katsoa itse näytelmiä että esittää omaa teatteria. Esiintyessään yleisölle lapset saavat jakamatonta huomiota ja he voivat olla tähtiä.

Kasvattajan on huomioitava, että satuja ja tarinoita on sekä kerrottava että luettava lapsille. Kasvattajan tulee heittäytyä tarinan rooleihin ja tunnelmiin käyttäen ääntään, eleitään ja ilmeitään vaihtelevasti. Aiheiden valinnassa kasvattaja ottaa huomioon lapsiryhmän kiinnostuksen kohteet sekä lasten kyvyn keskittyä ja eläytyä tarinoihin. Kasvattaja voi myös yhdessä lasten kanssa keksiä tarinoita, tähän hyväksi koettu menetelmä on saduttaminen. Saduttaminen vahvistaa lapsen itsetuntoa, syventää kasvattajan ja lapsen keskinäistä vuorovaikutusta ja antaa kasvattajalle kuvan lapsen sen hetkisestä kehitystasosta.

Varhaiskasvatuksessa kehollisen ilmaisun tavoitteena on mahdollistaa lasten erilaisten, myönteisten kokemusten saaminen muun muassa perinneleikkien ja -tanssien kautta. Tämä toteutuu parhaiten lapsesta itsestään lähtevän ilmaisun kautta, jota aikuinen tietoisesti ohjaa. Jokaisella lapsella on oma erityinen liikekielensä ja sen vahvistaminen tukee lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti. Sen avulla luodaan perustaa hyvälle itsetunnolle ja rohkaistaan fyysiseen ilmaisuun yksin ja osana ryhmää.

Sadut ja tarinat ovat hyviä tanssiin innostajia. Tärkeää on antaa lapselle mahdollisuus harjoitella monipuolisesti omaa kehon hallintaansa tarjoamalla esimerkiksi leikkejä joissa voidaan harjoitella lihasjännityksen säätöä, kykyä tuottaa erilaisia muotoja kehossa, kykyä ja uskallusta luoda erilaisia liikkeitä itsenäisesti sekä kykyä kokeilla kontaktin ottamista toiseen lapseen. Kasvattajan oma innostunut osallistuminen kulloiseenkin tekemiseen on lapselle tärkeä malli.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

V/HT\

Eettisen ajattelun taitojen kehittämisessä tärkeää on kasvattajan antama käyttäytymisen malli lapselle. Kasvattajan on oltava kaikessa toiminnassaan johdonmukainen. Hänen on sitouduttava yksikössä sovittuihin toimintatapoihin niin, että lapsi ja hänen perheensä kokevat tullessa kohdelluksi oikeudenmukaisesti. Tämä edellyttää kasvattajayhteisöltä jatkuvaa keskustelua kasvatuseriaateista ja – käytänteistä. Kasvattajalta edellytetään läsnäoloa jokaisessa arjen tilanteessa, jotta hän voi puuttua lasten välisiin erimielisyyksiin. Näissä tilanteissa lapsen kanssa käydään keskustelua siitä, mitä on tapahtunut ja miltä toisesta lapsesta tai aikuisesta tuntuu. Anteenksi pyytämistä ja -antamista harjoitellaan kasvattajan ohjauksen avulla. Lapsen sallitaan myös olla eri mieltä toisen kanssa.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

V/HT\

Kasvattajan tehtävänä on lapsen ja hänen perheeseensä tutustuessaan keskustella perheen kulttuurisista ja katsomuksellisista näkemyksistä. Kasvattajalta edellytetään kunnioittavaa suhtautumista erilaisiin kulttuureihin ja katsomuksiin, jotka huomioidaan ryhmän toiminnassa. Kasvattaja hankkii tietoa oman työnsä tueksi lapsiryhmässään esiintyvistä kulttuureista ja katsomuksista ja hyödyntää vanhempien asiantuntemusta eri kulttuureihin ja katsomuksiin tutustuttaessa. Kasvattajalta edellytetään herkkyyttä kuulla lasten elämänskysymyksiä ja tarttua niihin lapsen ikätason mukaisesti. Pohdittaessa lasten esittämiä kysymyksiä on tärkeää tuoda esille erilaisten kulttuurien ja katsomusten olemassaolo ja moninaisuus. Näin tuetaan lapsen itsetunnon kehittymistä ja toisia kunnioittavaa asennetta. Vuodenkiertoon liittyvät juhlapyhät sekä niihin liittyvät laulut ja leikit liittyvät katsomuskasvatukseen. Ne ovat kulttuuriperinnön siirtämistä sukupolvelta toiselle. Tunnelma, estetiikka, esineet, symbolit, kuvat, musiikki ja taide tarjoavat monipuolisen oppimisympä-

ristön aineksia. Lapsella on myös oikeus hiljentymiselle. Seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö on kuvattu luvussa 3.3.

Lisämateriaalia [katsomuskasvatuksesta](https://www.oph.fi/download/189008_Ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisuus.pdf)

https://www.oph.fi/download/189008_Ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisuus.pdf

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

V/HT\

Kasvattajan tehtävänä on havainnoida lapsen kiinnostuksen heräämistä menneisyyteen ja nykyisyyteen. Asioita käsitellään ja tutkitaan lapsen kanssa keskustellen ja havainnollistaen erilaisten esineiden ja dokumenttien avulla sekä hyödyntäen tieto- ja viestintäteknologiaa. Retket lähiympäristöön ja erilaisiin kohteisiin esimerkiksi kirjastoon, taidenäyttelyyn, vanhainkotiin tai historialliseen kohteeseen tuovat lapselle oman kulttuurin tuntemusta ja avartavat lapsen kokemusmaailmaa.

Vihdin varhaiskasvatuksessa huomioidaan juhlapyhät sekä Suomen historiaa. Näiden perinteiden kautta tuodaan esille ja jatketaan suomalaisen kulttuurin kansanperinnettä. Kasvattajan tehtävänä on ohjata lapsi tuntemaan avointa ja kunnioittavaa suhtautumista myös muita kulttuureita kohtaan.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

V/HT\

*Mediakasvatuksen tavoitteena on lapsen medialukutaidon kehittyminen myönteisessä ja turvallisessa ympäristössä. Mediakasvatuksen avulla lapsi oppii käyttämään ja luomaan mediaa, kokee osallisuutta ja oppii turvallisen median käytön. Lapsi on aktiivinen median käyttäjä. Hän nauttii ja eläytyy mediasisältöihin. **Kasvattajan tehtävänä** on tarjota lapselle turvallinen oppimisympäristö, jossa median käyttötaitoja harjoitellaan yhdessä aikuisen ja toisten lasten kanssa vuorovaikutuksessa. Kasvattaja tukee lasta mediakriittisyyteen. Tieto- ja viestintätekniset välineet ovat osa lapsen arkea ja hän osaa valita käyttötarkoitukseen sopivia välineitä. Lapsi luo mediaa leikkien ja kokeillen. Media on luovuuden lähde ja mediasisällöt ruokkivat lapsen mielikuvitusta. Lapsi rakentaa identiteettiään ja suhdettaan mediaan itseilmaisun kautta. Mediasisällöt näkyvät lapsen leikeissä, piirroksissa ja puheissa. Lapsi on mediaturvan saaja. Yhdessä huoltajien kanssa kasvattaja suojelee lasta epäsuotuisilta sisällöiltä ja liialliselta tieto- ja viestintätekniisten välineiden käytöltä.*

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

V/HT\

Lapsella on luontainen taipumus havainnoida ja tutkia ympäristöään. Tutkiessaan lapsi oppii ja oivaltaa jatkuvasti uutta. Pienen lapsen liikkumisen kehittyessä, hänen elinpiirinsä laajenee ja tutkimisen taidot monipuolistuvat. Lapsi ihmettelee, pohtii, yrittää ja erehtyy. Kasvattajan tulee mahdollistaa lapselle ympäristöönsä tutustuminen lapselle luontaisella tavalla. Lapsen kasvaessa ja kielen kehittyessä lapsen ajattelun taidot monipuolistuvat. Tutkimisesta ja havainnoinnista tulee tietoista toimintaa, jolloin lapsi alkaa hyödyntää toimintaympäristöään entistä aktiivisemmin. Lap-

si kokee oppimisen iloa omien kokemustensa kautta. Kasvattaja on kiinnostunut lapsen aloitteista ja mielenkiinnon kohteista. Yhdessä lapsen ja lapsiryhmän kanssa ihmetellen, tutkien ja pohtien kasvattaja ohjaa lasta vuorovaikutuksessa tapahtuvaan oppimiseen. Kasvattaja muokkaa oppimisympäristöä ja hyödyntää lähiympäristöä tukeakseen lapsen tutkimista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohittamisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikunta-leikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

V/HT\

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön tulee tarjota lapselle sellaisia mahdollisuuksia ja materiaalia matemaattisen ajattelun kehittymiselle, jotta oppiminen tapahtuu lapsen omassa kokemusmaailmassa. Kasvattajan tehtävänä on luoda oppimisympäristö, joka innostaa lasta matemaattiseen ajatteluun ja taitojensa kehittämiseen.

Pienellä lapsella matemaattinen ajattelu ja oppiminen tapahtuvat arkisissa tilanteissa. Oma keho on pienen lapsen luonteva työkalu matemaattisten käsitteiden omaksumiselle. Kasvattajan tehtävänä on sanoittaa lapselle arjen eri tilanteissa matemaattisia käsitteitä. Lapsen kasvaessa korostuu oppimisympäristön tarjoamien virikkeiden merkitys. Kasvattajan tulee huolehtia, että oppimisympäristöstä löytyy lasta kiinnostavia matemaattisia pelejä ja välineitä, jotka ovat vapaasti lapsen saatavilla. Matemaattisia taitoja voidaan harjoitella erilaisissa oppimisympäristöissä laskien, luokitellen sekä verraten ympäristön asioita ja esineitä.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

V/HT\

Ympäristökasvatuksen aiheet kumpuavat lasten omasta kokemusmaailmasta vuodenaikojen vaihtelun ja niihin liittyvien ilmiöiden kautta. Kasvattaja opettaa lapselle sekä rakennetun ympäristön että ympäröivän luonnon kunnioittamista. Kasvattaja tarttuu lapsen aloitteisiin siinä ympäristössä, missä oppiminen kulloinkin tapahtuu ja etsii yhdessä lasten kanssa lisätietoa tutkittavaan aiheeseen. Lapselle tarjotaan erilaisia kokemuksia luonnossa liikkumiseen sekä luonnon ja luonnossa tapahtuvien ilmiöiden tutkimiseen. Lähiympäristön tarjoamien retkeily- ja tutkimismahdollisuuksien hyödyntäminen on Vihdissä luonteva osa päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Kestävä kehitys on osa ympäristökasvatusta.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan te-

kemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

V/HT\

Teknologiakasvatuksen kohteena on koko ihmisen rakentama ympäristö. Kasvattajan tehtävänä on yhdessä lasten kanssa havainnoida ja ihmetellä ympäristössä olevia teknologisia ratkaisuja ja tukea lasten ajattelua lisääntyvän informaation käsittelyssä. Kasvattaja hyödyntää teknologian tarjoamat mahdollisuudet tiedon hankinnassa yhdessä lasten kanssa ja opettaa lapselle kriittistä ajattelua. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että lapselle annetaan ensimmäisiä valmiuksia teknologisen lukutaidon kehittymiseen. Kasvattajan tulee mahdollistaa lasten tavoitteellinen työskentely teknologian parissa. Lapset toimivat tietokoneella usein yhdessä, jolloin toteutuu myös lasten välinen vuorovaikutus. Yhteistyön onnistuminen edellyttää, että lasten ohjelma etenee lasten valintojen mukaan ja ohjelman avulla lapset voivat pyrkiä yhdessä suunnitellen yhteisiin tavoitteisiin. Varhaiskasvatuksessa lapselle mahdollistetaan erilaisten teknologisten ratkaisujen tutkiminen hänen omien mielenkiinnon kohteidensa mukaan. Ympäristössä esiintyviä teknologisia ratkaisuja pohditaan vuorovaikutuksessa kasvattajan ja muun lapsiryhmän kanssa. Lapset tutustuvat teknologiaan erilaisin varhaiskasvatukselle tyypillisin toimintatavoin.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

V/HT\

Liikunta edesauttaa lapsen hyvinvointia, kasvua ja kokonaisvaltaista kehitystä. Liikunnan avulla lapsi tutustuu lähiympäristöönsä ja toisiin ihmisiin. Liikkuessaan lapsi oppii uutta, jolloin hän saa uusia kokemuksia ja elämyksiä. Liikunnan riemu, onnistumisen kokemukset ja tietoisuus omasta kehosta vahvistavat lapsen itsetuntoa. Lapsi käyttää liikuntaa itsensä ja tunteidensa ilmaisuun.

Kasvattajan tehtävä on tuoda liikuntaa lapsen päivittäisiin toimintoihin ja luoda salliva ilmapiiri ja ympäristö, joka mahdollistaa lapsen omaehtoisen liikkumisen myös leikin aikana. Lasten käytössä tulee olla monipuolisia liikuntavälineitä, joihin tutustutaan yhdessä kasvattajan kanssa. Liikuntatuokiot suunnitellaan siten, että lapset saavat toimia aktiivisesti tuokion ajan.

Pienten lasten kanssa harjoitellaan oman kehon hallintaa päivittäisissä toiminnoissa. Lapsen tasapaino kehittyy hänen saadessaan liikkua erilaisissa ympäristöissä. Pienet lapset nauttivat muun muassa kiipeilystä, ryömimisestä tunneleissa, konttaamisesta, keinumisesta, juoksemisesta ja yhteisistä liikuntahetkestä aikuisen kanssa. Kasvaessaan lapsi oppii hallitsemaan liikkumistaan ja kehoaan entistä paremmin. Lapsen kiinnostus vauhtia ja yhteisleikkejä kohtaan kasvaa.

Vihdin varhaiskasvatuksessa olevien lasten huoltajat toivoivat varhaiskasvatuksen arkeen enemmän liikuntaa kaikissa muodoissaan. Retkeily luonnossa, ohjatut liikuntatuokiot ja vuodenaikoihin liittyvät liikuntamahdollisuudet tulee huomioida ja näkyä yksiköiden toimintasuunnitelmissa. Kasvattajan pitää yhdessä huoltajan kanssa huolehtia lapsen riittävästä päivittäisen liikunnan määrän täyttymisestä. Kasvattajan on erityisesti huomioitava luontaisesti vähän liikkuvat ja arat lapset.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja

monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapii-
rissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien
avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja ma-
kuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehiti-
tymistä.

V/HT\

*Varhaiskasvatuksessa ruokailuun liittyvät hetket tulee suunnitella siten, että ne luovat lapsen päi-
vään mukavan, kiireettömän ja positiivisen kokemuksen. Ruokailutilanteissa luodaan ja harjoitel-
laan ruokailuun liittyviä tapoja myönteisessä hengessä. Ruokaillessa harjoitellaan muun muassa
luontevaa keskustelua muiden kanssa ja ruokailuvälineiden käyttämistä omien taitojen mukaisesti.
Kasvattajan tehtävänä ruokailutilanteessa on toimia esimerkkinä niin ruokailutapojen kun asen-
teidenkin suhteen. Lasten ruokailussa tuetaan lapsen osallisuutta lapsen ikätaso ja yksilöllisyys
huomioiden. Tavoitteena on, että lapsi kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman ruokailunsa toteu-
tumiseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tarjottava ruoka tarjoillaan kaikille läsnä oleville
lapsille.*

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioi-
ta. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan.
Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoin-
nille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteis-
sa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskas-
vatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja
tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja ha-
kea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

V/HT\

*Kasvattajan tehtävänä on arjen tilanteissa sanoittaa lapselle terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä
havaintoja sekä yhdessä lapsen kanssa pohtia ratkaisuja ja toimintatapoja eri tilanteissa.
Kasvattaja tukee huoltajaa lapsen terveyteen liittyvissä kysymyksissä ja tarvittaessa ohjaa
huoltajan asiantuntijan luokse. Lapsen henkilökohtainen hyvinvointi turvataan kunnioittamalla
lapsen yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuutta. Kasvattajan tehtävänä on pohtia yhdessä huoltajien
kanssa sitä, miten lapsen itsetuntoa ja myönteistä minäkäsitystä voidaan tukea. Kasvattaja pitää
huolta, että lapsi saa myönteisiä kokemuksia kehityksestään, toimiessaan ja leikkiessään
sosiaalisessa yhteisössä. Hän huomioi lapsen yksilölliset, persoonalliset, kehitykselliset ja
kulttuurilliset tarpeet.*

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romani-kielellä.⁸⁵ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilös-tön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näi-den kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

V/HT\

Ruotsinkielistä varhaiskasvatusta Vihdissä tarjoaa Daghemmet Aleksandra. Aleksandran toiminta on tarkoitettu lapsille, joiden äidinkieli on ruotsi. Päiväkodin kaikki toiminta tapahtuu ruotsin kielellä. Daghemmet Aleksandra tekee yhteistyötä ruotsinkielisen koulun Nummela skolanin kanssa erityisesti esioppilaiden osalta. Vihdissä ei ole kaksikielistä varhaiskasvatusta.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identi-teettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁶. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyö-tä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saa-men kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁸⁵ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaninyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen koutoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai –kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikieliseen ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielten ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

V/HT\

Vieraskielisen tai monikielisen lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohtana ovat lapsen ja perheen tarpeet sekä keskinäiseen luottamukseen ja kunnioitukseen perustuva huoltajien ja kasvattajien välinen yhteistyö, jolla tuetaan lasta ja hänen perhettään.

Vihdissä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia joiden asiantuntemusta hyödynnetään vieraskielisten ja monikielisten lasten varhaiskasvatukseen liittyvien tukitoimien järjestämisessä. Tulkkausta käytetään tarvittaessa. Vihdin kunnassa on myös laadittu maahanmuuttajien kotouttamisohjelma.

Kun ryhmässä on aloittamassa tai jo aloittanut vieraskielinen tai monikielinen lapsi, kasvattaja on yhteydessä S2-varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Yhteydenoton yhteydessä S2-varhaiskasvatuksen erityisopettaja sopii käynnin ryhmään, jolloin hän havainnoi ja arvioi lapsen suomen kielen osaamista yhdessä kasvattajien kanssa. S2-varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja kasvattajat suunnittelevat yhdessä, miten lapsen suomen kielen oppimista tuetaan. Opetus toteutuu varhaiskasvatuksen arjessa kasvattajien toimesta ja siinä otetaan huomioon lapsen ikä, tarpeet, historia ja sen hetkinen taito. Opetus tapahtuu viikoittain lyhyiden tuokioiden muodossa, jossa voi olla läsnä kasvattajan lisäksi yhdestä neljään lasta. Tuokioilla vahvistetaan lapsen suomen kielen oppimista niistä lähtökohdista ja tarpeista, joita lapsella sillä hetkellä on. Sen lisäksi kasvattajat kiinnittävät varhaiskasvatuspäivän aikana mahdollisimman paljon huomiota omaan vuorovaikutukseensa ja kielenkäyttöön lasten kanssa; käsitteiden huolelliseen käyttämiseen, selkeään puhetapaan, normaaliin puherytmiin ja sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden luomiseen. Oppimista tuetaan myös käyttäen puheen tukena kuvia, nopeaa piirtämistä ja kuvitettua oppimisympäristöä. Vieraskielisen ja monikielisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan suomen kielen oppimista tukevat toimenpiteet. Niiden toteutumisesta vastaa yksikön esimies ja ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä koh-

taan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikas-

teiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Vihdin kunnallisissa päiväkodeissa ei ole kielikylpy- eikä kielipesä toimintaa.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁷. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁸⁸. Sosi-aali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁸⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹⁰.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹¹.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹².

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹³

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

V/HT\

Vihdin varhaiskasvatuksessa toteutetaan perusopetuslain edellyttämää kolmiportaisen tuen mallia (luku 5.4) ja oppilashuollollista toimintatapaa alle esiopetusikäisten lasten kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Monialaisesta oppilashuoltotyöstä käytetään varhaiskasvatuksessa nimitystä monialainen yhteistyö. Tässä tarkoitetun monialaisen yhteistyön asiantuntijoita ovat varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvolan terveydenhoitaja, psykologi, puhe- ja toimintaterapeutti ja perheneuvolan ja sosiaalityön ammattilaiset.

Vihdissä kasvun ja oppimisen tuki tarjotaan lapsen omassa varhaiskasvatuspaikassa. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet ja tarpeet, jotka kuvataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Jotta tukitoimet vastaavat mahdollisimman hyvin lapsen tarpeita, kasvattaja arvioi jatkuvasti omaa toimintaansa ja sen vaikuttavuutta. Kehityksen ja oppimisen tuen valikko toimii kasvattajatiimin ja esimiehen tukena muistilistana niistä käytännöistä, menetelmistä ja toimintatavoista, jotka tukevat jokaisen lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia lapsiryhmässä. Tätä valikkoa tiimi voi käyttää myös tiimin toiminnan arvioinnissa, muutosten tarpeiden tunnistamisessa mahdollisimman varhain ja ennaltaehkäisevästi sekä kehittämään työtään ja toimintatapojaan. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on perehdyttää ja sitouttaa muut tiimin jäsenet lasten tuen suunnitelmiin ja toteuttamiseen. Valikko toimii myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan työvälineenä.

Avoimessa varhaiskasvatuksessa tuen muotona on yleinen tuki. Mikäli lapsi tarvitsee yleistä tukea laajempaa tukea, ohjataan lapsi päiväkotipalvelujen piiriin. Avoin varhaiskasvatus saa varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuen konsultaatio-palveluina.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁴. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁵

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁶

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisien puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alka-

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁹⁸ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

mista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoisista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹⁹.

Kuvio. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessikuvaus monialaisen yhteistyön aikana

⁹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

V/HT\

Kun kasvattajalla päiväkodissa herää huoli, joka liittyy lapsen oppimiseen tai kehitykseen, hän keskustelee havainnoistaan huoltajien ja ryhmän muiden kasvattajien kanssa. Perhepäivähoitajat keskustelevalle heränneestä huolesta huoltajien ja esimiehensä tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Huoltajan ja kasvattajan välistä yhteistyötä tiivistetään, kun lapsella todetaan tuen tarvetta oppimisessa tai kehityksessä. Huoltajalle annetaan tietoa lapsen tukemisen prosessista, jotta huoltaja pystyy sitoutumaan lapsen tukemiseen yhteistyössä kasvattajien kanssa. Lapsi otetaan mukaan yhteistyöhön huoltajan kanssa sovitulla tavalla. Lapsen ja huoltajan välisen yhteistyön näkökulma lasta tuettaessa on positiivinen ja lapselle ja huoltajalle korostetaan lapsen vahvuuksia. Lapselle suunniteltujen tukitoimien pohjana ovat lapsen vahvuudet.

Mikäli huoltajan ja kasvattajan yhdessä sopimat lapsen tukemisen keinot eivät riitä, kutsutaan yhteistyöhön mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat Vihdin varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja he kartoittavat lapsen kehitystä ja oppimista, konsultoivat kasvattajia ja vanhempia sekä antavat heille työvälineitä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. He kuuluvat myös oman alueensa yksikköjen monialaisiin yhteistyöryhmiin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatiopalveluihin ja lapsiryhmässä havainnointiin ei tarvita erillistä suostumusta huoltajalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on osa lapsen pedagogista tukea, johon liittyvät kirjaukset tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pedagogiseen osaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen toiminnan tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa.

Mikäli lapsella havaitaan tuen tarvetta, joka edellyttää erityistä asiantuntijuutta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tehdä lapselle lähetteen puheterapeutin, toimintaterapeutin tai psykologin arvioon. Lähetteen tekemiseen vaaditaan aina huoltajan suostumus. Mikäli päädytään asiantuntijan arviointiin, kasvattaja kutsuu arvioinnin jälkeen huoltajan suostumuksella koolle yksilöllisen monialaisen yhteistyöryhmän, johon myös huoltajat osallistuvat. Työryhmässä sovitaan yhdessä huoltajan kanssa lapsen tuen järjestämisestä. Monialaisen yhteistyön osalta kirjaukset tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman monialaiseen osaan. Mahdolliset monialaisten asiantuntijoiden lausunnot säilytetään varhaiskasvatussyksikössä. Lausuntoon liitetään erillinen kansilehti, jossa määritellään kenellä on lukuoikeudet kyseiseen asiakirjaan. Lukuoikeuksia päivitetään tarvittaessa.

Perusopetuslain (esiopetus) edellyttämä oppilashuollollinen toimintatapa on Vihdissä laajennettu myös varhaiskasvatukseen. Perusopetuslain määrittelemästä oppilashuoltoryhmästä käytetään varhaiskasvatuksessa nimitystä monialainen yhteistyöryhmä.

Jokaisessa yksikössä on monialainen yhteistyöryhmä, jonka toiminnasta vastaa päiväkodinjohtaja. Tämän työryhmän tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen opettajat osallistuvat yksiköiden monialaisiin yhteistyöryhmiin (esi-

opetuksessa oppilashuoltoryhmä). Monialainen yhteistyöryhmä kokoontuu yksikössä säännöllisesti pohtimaan ennalta sovittua aihekokonaisuutta yksikön hyvinvoinnin edistämiseksi. Huoltajille tiedotetaan monialaisen yhteistyön käytänteistä toimintakauden alussa.

Neurolaterveydenhoitaja kuuluu monialaiseen yhteistyöryhmään ja saa sitä kautta tietoa alueen lasten hyvinvoinnista. Neuvolan kanssa tehdään tiiviistä yhteistyötä erityisesti lasten 4-vuotis neuvolatarkastuksessa. Kasvattaja täyttää havainnointilomakkeen ja keskustelee yhdessä huoltajan kanssa havainnoistaan. Huoltajat vievät lomakkeen neuvolaan ja se käsitellään 4-vuotis tarkastuksen yhteydessä. Neuvola antaa päivähoitoon palautteen lapsen käynnistä.

Terapia- ja psykologipalvelut tarjoavat yksilöityä apua ja tukea lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Terapia- ja psykologipalveluissa työskentelevät psykologit, toimintaterapeutit ja puheterapeutit, jotka osallistuvat varhaiskasvatusyksikön monialaiseen yhteistyöryhmään.

Lapsiperheiden tukipalvelut, lastensuojelu ja perheneuvola ovat tarkoitettu lapsiperheille, jotka tarvitsevat apua lapsen arkeen ja perheen kriiseihin liittyvissä tilanteissa, joissa peruspalveluiden tarjoamat palvelut eivät ole riittäviä. Nämä palvelut tukevat huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Näiden palveluiden työntekijät osallistuvat kutsuttuina varhaiskasvatuksen monialaiseen yhteistyöryhmään.

***Esimiehen tehtävänä** on suunnitella monialaisen yhteistyöryhmän toimintaa ja kutsua koolle työryhmä suunnitelman mukaan. Esimies kuuntelee monialaisen yhteistyöryhmän jäseniä sekä huoltajia kokouksen aiheiden valintaan liittyen. Esimies kirjaa työryhmän kokouksesta muistion, josta tiedotetaan työyhteisön jäseniä. Esimies vastaa siitä, että huoltajat ovat tietoisia monialaisen yhteistyöryhmän toiminnan periaatteista ja kokoontumisaikataulusta. Esimiehen vastuulla on huolehtia, että yksikössä noudatetaan varhaiskasvatuslakia sekä tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säädöksiä.*

***Kasvattajan tehtävänä** on osallistua monialaisen yhteistyöryhmän toimintaan sekä yksikön asioiden käsittelyyn että yksittäisen lapsen osalta. Kasvattajan tulee olla tietoinen monialaisen yhteistyön tasoista ja toimijoista, jotta hän voi tarvittaessa ohjata perheen avun piiriin. Kasvattaja noudattaa omalta osaltaan sekä varhaiskasvatuslakia että tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säädöksiä.*

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

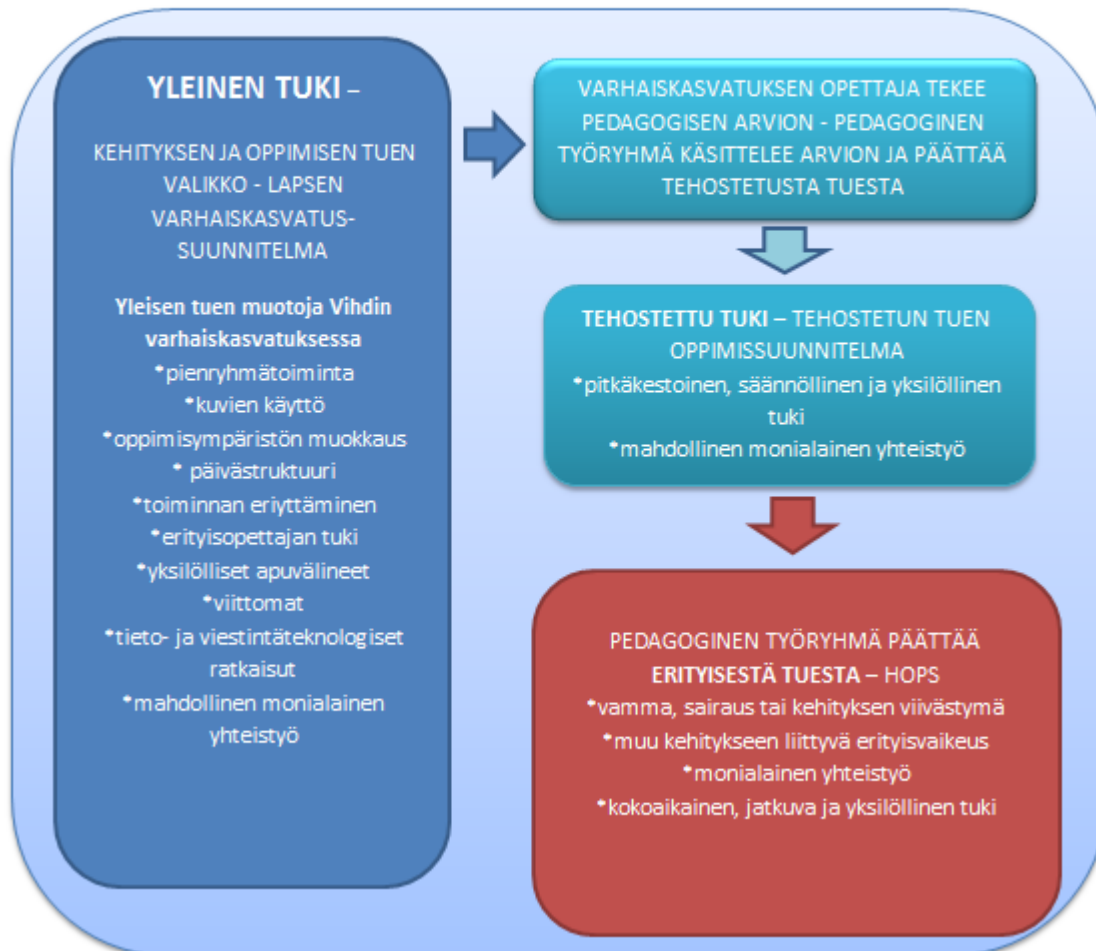
Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä**. **Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰⁰ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymästä tai sosio-emotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 §

Kolmiportainen tuki Vihdin varhaiskasvatuksessa - pedagoginen tuki

Kuvio. Kolmiportainen tuki Vihdin varhaiskasvatuksessa

Vihdissä on käytössä seuraavia tuen toteuttamisen pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia järjestelyjä perusteissa mainittujen tukimuotojen lisäksi:

- varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijapalvelut
- integroitu erityisryhmä
- ryhmäkoon pienennys varhaiskasvatuspäällikön kanssa neuvotellen
- määräaikainen ryhmäkoon pienennys pedagogisen työryhmän esityksestä ja päiväkodinjohtajan päätöksellä
- avustajapalvelut neuvotellen varhaiskasvatuspäällikön kanssa
- yksikkökohtaiset monialaiset yhteistyöryhmät kokoontuen vähintään kaksi kertaa vuodessa
- tulkitsemispalvelut tarpeen mukaan

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Vihdin varhaiskasvatuksessa toteutetaan kolmiportaisen tuen mallia: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tavoitteena on varhainen ja oikein ajoitettu puuttuminen. Kasvattajan tehtävänä on havainnoida ja dokumentoida lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Näistä havainnoistaan hän keskustelee huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Keskustelussa huoltajien kanssa sovitaan yhdessä mahdollisista kehitykseen ja oppimiseen liittyvistä tuen prosesseista. Lapsen kehityksen ja oppimisen tukemista toteutetaan sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. Mikäli huoltajat ovat eri mieltä pedagogisen tuen tarpeesta, se kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. He eivät kuinkaan voi kieltää lapsen tukemista pedagogisin keinoin.

Jos yleinen tuki ei ole lapselle riittävää, varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii lapsen tilanteesta pedagogisen arvion. Tämän pohjalta lapsen tehostetun tuen tarve arvioidaan pedagogisessa työryhmässä. Mikäli tuen tarve todetaan tarpeelliseksi, tehdään päätös tehostetun tuen antamisesta. Lapselle laaditaan tehostetun tuen oppimissuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa ja sen vaikuttavuutta seurataan säännöllisesti. Tehostetussa tuessa lapsen ensisijainen asiakirja on lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Tehostetun tuen oppimissuunnitelmaa hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentävänä asiakirjana. Tehostetussa tuessa tiivistetään yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja lasta tuetaan tehostetun tuen keinoin. Mikäli tehostetun tuen tarve päättyy, pedagogisessa työryhmässä tehdään päätös tuen lopettamisesta ja se kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Jos tehostettu tuki ei ole riittävää, huoltajan kanssa keskustellaan lapsen mahdollisuudesta saada erityistä tukea. Erityinen tuki on yksilöllistä, kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista ja kunkin lapsen oppimisedellytyksiä edistävää tukea. Erityinen tuki edellyttää monialaista yhteistyötä. Pedagoginen työryhmä tekee päätöksen erityisen tuen antamisesta. Tällöin lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen suunnitelma on HOPS eli henkilökohtainen oppimissuunnitelma, joka sisältää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman.

Kaikki pedagogiseen tukeen liittyvät asiakirjat tehdään Wilma-järjestelmään, jossa myös lapsen vanhemmat voivat lukea lapsen asiakirjoja.

Yksikön pedagogisen työryhmän jäseniä ovat päiväkodin johtaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Tämä työryhmä päättää lapsen pedagogisesta tuesta: tehostetun tuen antamisesta ja lopettamisesta sekä siirtymisestä erityiseen tukeen. Päiväkodin johtaja kirjaa pedagogisen työryhmän päätöksistä muistion Wilma-järjestelmään.

Toiminta siirtymävaiheessa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen on kuvattu luvussa 1.3.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

V/HT\

Vihdissä ei ole kunnallisena toimintana järjestetty vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta. Mikäli yksityinen palveluntuottaja toiminnassaan painottaa vaihtoehtoista pedagogiikkaa tai erityistä katsomusta se tulee huomioida yksikön toimintasuunnitelmassa. Toimintasuunnitelmassa tulee näkyä arvoperusta, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat sekä näkökulmien esiintyminen toimintakulttuurissa, työtaidoissa ja pedagogisessa toiminnassa. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan ja erityiseen katsomukseen perustuvat varhaiskasvatusyksiköt noudattavat toiminnassaan Vihdin kunnan varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteutamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

V/HT\

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttävät kuntia arvioimaan varhaiskasvatuksen toimintaa järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötasolla. Vihdissä nämä arvioinnin tasot toteutuvat seuraavasti:

- *yksilötasolla arvioidaan **lapsen varhaiskasvatussuunnitelman** toimenpiteiden toteutumista*
- *yksikötasolla arvioidaan **ryhmän toimintasuunnitelman ja yksikön toimintasuunnitelman** toteutumista*
- *järjestäjätasolla arvioidaan esimiehen **pedagogisen johtamisen suunnitelman** toteutumista sekä tehdään varhaiskasvatuksen asiakkaille **asiakastyytyväisyyskysely***

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvää prosessia arviointineen kuvataan tarkemmin luvussa 1.3. Huoltajien kanssa käytävässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvässä keskustelussa aina ensimmäisenä arvioidaan edellisessä keskustelussa sovittujen lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista. Arvioinnin pohjalta sovi-taan yhdessä huoltajan kanssa uusista tavoitteista ja toimenpiteistä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa esiin nousevat lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan suunniteltaessa lapsiryhmän toimintaa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta laaditaan ryhmän toimintasuunnitelma.

Ryhmän toimintasuunnitelmassa yhdistyvät tiimin jäsenten yhdessä keskustelemat kasvatustilapiiriin ja toimintatapoihin liittyvät sopimukset sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta mietityt tavoitteet ja toimenpiteet lapsiryhmän toiminnan rungoiksi. Ryhmän toimintasuunnitelman toteutumista arvioidaan ja suunnitelmaa päivitetään tiimeittäin marras-joulukuussa sekä touko-kesäkuussa yhdessä esimiehen kanssa. Jokaisen työntekijän tulee säännöllisesti arvioida ja kehittää omaa työtään. Omaa työtä arvioidaan suhteessa ryhmän toimintasuunnitelmaan kirjat-

tuihin sopimukseen ja toimenpiteisiin. Tätä arviointia tehdään viikoittaisissa tiimipalaverissa. Vuosittaisissa kehityskeskusteluissa esimiehen kanssa työntekijä tuo esiin oman osaamisensa ja kehittämiskohteensa. Samalla hän saa esimieheltä palautetta omasta työstään.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja suunnittelee oman lapsiryhmänsä toimintaa käytyjen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen pohjalta ja arvioi sitä (ryhmän toimintasuunnitelma) yhdessä esimiehensä kanssa. Perhepäivähoitajien toimintasuunnitelman (yksikön toimintasuunnitelma) toteutumista arvioidaan alueilloissa marras-joulukuussa sekä touko-kesäkuussa.

Yksikön toimintasuunnitelmassa kuvataan paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellyt pedagogisia painotuksia paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkemmalla tasolla. Yksikön toimintasuunnitelmaan liittyvät keskustelut koko henkilöstön kanssa käydään yksikössä kesän aikana järjestettävässä suunnittelupäivässä. Samassa yhteydessä arvioidaan edellisen toimintasuunnitelman toteutumista. Yksikön toimintasuunnitelman tulee olla tehtynä vuosittain syyskuun loppuun mennessä.

Varhaiskasvatussyksiköiden esimiehet laativat oman työnsä tueksi pedagogisen johtamisen suunnitelman. Pedagogisen johtamisen suunnitelma on esimiehen itsearvioinnin väline. Materiaalia suunnitelmaan esimiehet saavat henkilöstön kanssa käydyistä kehityskeskusteluista. Suunnitelmassa määritellään suuntaviivat yksikön pedagogiselle johtamiselle. Sen avulla arvioidaan pedagogisen johtamisen kokonaisuutta. Arvioinnin pohjalta suunnitellaan kehittämiskohteet seuraavalle toimintakaudelle.

Varhaiskasvatuksen asiakkaille tehdään asiakastyytyväisyyskysely joka toinen kevät. Kysely laaditaan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin laatimiin laadun rakenne- ja prosessiteki-
jöitä kuvaaviin indikaattoreihin pohjautuen. Kyselyn tuloksia käsitellään varhaiskasvatuksen johtoryhmässä ja ne otetaan huomioon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelmaa laadittaessa. **Esimiehen tehtävänä** on käydä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa läpi kyselyn tulokset ja huomioida ne omassa pedagogisen johtamisen suunnitelmassaan. Esimies tiedottaa oman yksikkönsä asiakkaita yksikkökohtaisista tuloksista sekä yksikön kehittämistoimenpiteistä. Kyselyn tulokset kuntatasolla julkistetaan paikallislehdessä.